

P. R A M I ^{peccat}

LIBRI DUO DE
VERIS SONIS LITE-
rarum & syllabarum, é scholis
Grammaticis, primi ab authore
recogniti & locupletati.

PARISIIS,
Apud Andream Wechelum.

1564.

Cum privilegio Regis.

P. R. A. M. I.

LIBRI DUO DE

VERBIS SONIS LIT.

tatum & syllabarum, & scholis

Grammaticis, primi ab auctore

recogniti & locupletati.

P. A. R. I. S. I. S.

Apud Andream Wechelium.

1764.

Cum privilegio Regie.

P. R A M I
P R Æ F A T I O I N
S C H O L A S
Grammaticas.

EREQUENTIA hæc tanta (Aud.) quantam, vel florentissimis Academiae temporibus, animadvertisse non memini, admirationem vestram tacita mihi significat, quid causæ sit quamobrem Regius eloquentiæ & Philosophiæ professor, res adhuc in oratoribus & philosophis graves secutus, tandem ad puerilem Grammaticæ artis considerationem descenderim: verum si vel hominum qui idem fecerint, splendorem ac dignitatem, vel facti ipsius causam facultatemque æquo & attento animo reputare mecum volueritis: intelligetis profectò non ludicram puerorù lusionem nescio quam induci, sed summorum & in literis facile principum hominum honestissimū exem-

plum revocari, statuetisque, comparatis rebus & diligenter animadversis, receptæ professionis munere alienum nihil à me suscipi. Etenim quos & quantos in utraque lingua viros arbitramur Grammaticæ artis magistros extitisse? Græcia nempe philosophos imprimis Platonē & Aristotelem, deinceps innumerabiles alios extulit. Platonis tempore Grammatica nihil aliud admodū fuit, quàm literas legere & scribere. At in Philebo videmus à Platone tractatum, qua via deceret literarum doctrinam institui: nec Cratylo ejusdem philosophi dialogo singulari, aliud quàm Grammaticum argumentum disputatum est, quippe qua ratione nomina rebus essent imposita. Aristoteles ultra Platonis initia progressus, genera quæ primis elementis efficerentur, comprehendit, cōprehensaque posteritati mandavit. Theodectes Aristotelem magistrum imitatus est, ingeniumque in Grāmaticis studiis exercuit, adeoque philosophus uterque Grammaticæ artis velut inventor aut certé imprimis author à Quintiliano efficitur. Sic enim ait lib. i. ca. 4. Aristoteles quoque atque Theodectes verba modó & nomina & convinctiones tradiderunt, videlicet quod in verbis vim sermonis, in nominibus materiā (quia alterum est quod loquimur, alterum de quo loquimur) in convinctionibus autem, rerum complexum esse judicaverunt, quas cōjunctiones à plerisque dici scio. sed hæc videtur ex συνδέσμων magis propria translatio. Hæc igitur de
Aristo-

Aristotele & Theodecte Quintilianus. Paulatim á cæteris philosophis maximeque Stoicis Grámatica res augeri atque amplificari cœpta est, unde intelligimus literarum studium apud Græcos in eo laudis & dignitatis loco fuisse, ut summi philosophi hujus artis commendatione, nominis sui famam memoriãque posteris gratam esse voluerint. Quid Romani? quo numero quóve loco Grammaticam habuere? Grammatica olim (ait Suetonius in libello de claris Grámaticis) Romæ ne in usu quidem, nedū in honore ullo erat, rudi scilicet ac bellicosa etiam tum civitate, necdū magnopere liberalibus disciplinis vacante. Initium quoque ejus mediocre extitit: siquidem antiquissimi doctorum quidam & poëtæ & oratores semigræci erant. Livium & Ennium dico, quos utraque lingua domi forisque docuisse adnotum est. Nihil ampliús quám græcé interpretabantur: ac si quid latiné ipsi composuissent, prælegebant. Primus igitur (quantum opinamur) studium Grammaticæ in urbem intulit Crates Mallotes Aristarchi æqualis, qui missus ad Senatum ab Attalo rege inter secundum ac tertium bellum Punicum sub ipsam Ennii mortem, cū in regione Palatii prolapsus in cloacæ foramen crus fre-gisset, per omne legationis simul & valetudinis tempus plurimas ἀκροάσεις subinde fecit, assidueque differuit, ac nostris exemplo fuit ad imitandum. Denique magis ac magis (ait idem) & gratia & cura artis increvit, ut ne clarissimi qui-

dem viri abstinerint, quo minús & ipsi aliquid de ea scriberent, utque temporibus quibusdam super XX. celebres scholæ fuisse in urbe tradantur. Hæc Suetonius. Hi veró clarissimi viri qui tantum proponuntur, nominatim non appellantur, fuere (ut ex historia percipi potest) M. Terentius Varro, M. Tullius Cicero, C. Julius Cæsar. Doctissimus undecumque Varro cum pleraque alia, tum præcipue Grammaticum hoc argumentum, quatuor & viginti libris explicaverat: sex adhuc licet mutilati, attamen ex eo numero libri superant, unde potest universæ commentationis summa perspicui. Est enim septimi initio transitio posita, quæ partes omnes ostendit, ubi sic Varro loquitur: Quom oratio natura tripertita esset, ut superioribus libris ostendi, ejus prima pars quemadmodum vocabula rebus essent imposita, secunda quo pacto de his declinata in discrimina ierunt, tertia ut ea inter se ratione conjuncta sententiam efferant: prima parte exposita, de secunda incipiam hinc. Hæc partitio indicat triplicem linguæ latinæ doctrinam à Varrone descriptam esse, Etymologiam, Analogiam & Syntaxim. Etymologia sex primis tradebatur, Analogia sex proximis, reliquis duodecim Syntaxis. duodecim nempe libri in singularum vocum origine & proportionem, id est, in Etymologia, cujus pars est singularum vocum Analogia: duodecim in earum constructione versabatur. Sed Etymologiæ doctrina qualis fuerit simili transitione, initio quarti libri

libri declaratur. Sic autem loquitur Varro, Quemadmodū vocabula essent imposita rebus in lingua latina, sex libris exponere institui: De his, treis ante hūc feci quos Septimio misi, in quibus est de disciplina quā vocāt *ἐτυμολογικὴν* quæ contra eam dicerentur, volumine primo: quæ pro ea, secūdo: quæ de ea, tertio. In heis ad rescribā a quibus rebus imposita sint vocabula in lingua latina: & ea quæ sunt in consuetudine apud poētas. Tres igitur primi libri academicā disputationē *εἰς ἑκάτερον* habuere, ē libris Grammaticorum Aristophanis, Apollodori, Antipatri, Cratis. Primus Etymologiam labefactabat, secundus cōtra defendebat, tertius tanquam controversiæ iudex & disceptator erat. Hi libri perire, tres proximi propagines Etymologiæ tractarunt: quartus interpretatur nomina locorū, quintus nomina temporum, sextus poētarum. Deinceps analogia similem philosophiam habuit ē libris Aristarchi & Chrysippi: septimus oppugnator analogiæ fuit, octavus defensor, nonus definitor. Tres reliqui, quorum nihil restat, propagines analogiæ in flexionibus nominum & verborū continebant. Tertiæ partis argumentum de copia verborū & poëmatis deinceps agebatur, quæ pars magno latinæ linguæ detrimento prorsus interiit. Ergo talis Grammatica Varronis fuit. Quid Tullius? Artis huius (ait Quintilianus lib. 1. cap. 7.) diligētissimus fuit, & in filio (ut ex epistolis apparet) certē loquendi usquequaque asper quoque exactor:

imò verò in prima elocutionis parte statuebat, ut percipitur oratorio 3. in præceptis latinitatis. Mirabile fortasse fuerit hos principes tantis opibus tantaque in Repub. dignitate Grammaticæ artis magistros fuisse. Sed de Cæsare multò mirabilius, qui duos de Analogia libros ad Ciceronem in summo bellorum civilium ardore conscripserit: qua de re sic in Bruto Atticus cum Cicerone, deinde cum Bruto loquitur: Quinetiam in maximis occupationibus cum ad te ipsum (inquit) de ratione latinè loquendi accuratissimè scripserit, primoque in libro dixerit verborum delectum originem esse eloquentiæ, tribueritque mi Brute huic nostro, qui me de illo maluit, quàm se dicere, laudem singularem. Nam scripsit his verbis cum hunc nomine esset affatus. Ac si cogitata, præclarè eloqui possent, nonnulli studio & usu elaboraverunt: cujus te penè principè copiæ atque inventorè bene de nomine ac dignitate populi Rom. meritum esse existimare debemus, hunc facile & quotidianum novisse sermonem, nunc pro relicto est habendum. Atque hæc in Bruto, unde intelligimus, ab Attico Cæsaris grammaticū studium commendari, unaque Cæsarianam Ciceronianæ Grammaticæ laudem celebrari. Sed ibidem à Bruto etiam magnificentius augetur. Tum Brutus, Amicè hercule (inquit) & magnificè te laudatū puto, quem non solum principem atque inventorem copiæ dixerit, quæ erat magna laus, sed etiā bene meritum de populi

puli Romani nomine & dignitate. Quo enim uno vincebamus á victa Græcia, id aut ereptum illis est, aut certé nobis cum illis communicatū. Hanc autem (inquit) gloriam testimoniūque Cæsaris tuæ quidem supplicationi non solū, sed triumphis multorum antepono. His igitur exemplis perspicimus (Aud.) tam honorificū literarum studiū Varroni, Ciceroni, Cæsari visum esse, ut iis honoribus (quos in Repub. amplissimos essent assecuti) ampliorem quendam é Grammaticæ artis illustratione sibi proponerent. Grammaticam igitur tantorum principū gloriam similibus studiis æmulati sunt Didymus, Palemo, Terentianus, Quintilianus, Plinius, Celsus, Marcellus, Censorinus, Macer, Gellius, Probus, Donatus, Papyrianus, Priscianus, atque innumerabiles alii. Sed præclarissima hominū ingenia in Grāmaticis studiis elaboraverint: causam laboris rationemque considerare, majus fortasse atque optabilius fuerit. Facultatem igitur Grammatici hujus operis efficiendi subducamus. Logicas faciendæ artis leges é materia artis, é forma artis repetamus, qualis Grammaticæ artis materia, qualis forma summis illis Grammaticæ doctoribus propofita fuerit. Istas veró causas Aristoteles Analyticis libris explicavit: hunc itaque philosophum audiamus. Materies (inquit) omnibus artibus propria certaue subjecta est, quam concessu omnium consensuque sibi sumunt, nec alio sibi demōstrationis genere vendicant. Talis Arith-

metica materia numerus est, Geometriae ma-
 gnitudo, talis etiam Grammaticae sermo, graecae
 graecus, latinae latinus. Proponitque Gramma-
 tica sibi populum qui certo sermone omni-
 busque popularibus familiari ac noto utatur.
 tum sermonis, quia varius usus esse possit, apud
 alios legitimus, contrarius apud alios, Gram-
 maticam descripturus, rectum tantum & lau-
 dabilem usum seliget: neque quomodolibet
 loquendi artem faciet (id enim sine arte fie-
 ret) sed recte & pure, id est, bene loquendi.
 Ergo ad legitimum verumque sermonis usum
 praeceptis & regulis est proposita materia seli-
 gendum, tres artificiosae materiae notas Ari-
 stoteles tradit, κατὰ παντός, καὶ αὐτὸ, καθόλου πρῶτον,
 unde theorema catholicum artis ac doctrinae
 loco dignum intelligatur. Prima nota praece-
 ptiones artis Grammaticae, non solum verae,
 sed omnino necessarioque verae esse debebunt.
 Itaque si quid fallacibus & captiosis Gram-
 maticorum placitis & opinionibus teneatur,
 id in ista materia illegitimum erit, nec ad Gram-
 matici operis fabricam adhibendum. Infiniti-
 ae Grammaticorum contradictiones sunt, quae
 verae simul esse non possunt. Plerique ferè o-
 mnes commentitiis exemplis & a sese confi-
 ctis sunt contenti, exemplorum ex idoneis au-
 thoribus demonstrationem nullam adferunt:
 Ac si qui attulerint, est sacris literis aut est profa-
 nis nihilo elegantioribus petiverunt, qui dili-
 gentiores fuerunt, est poetis ferè sumpserunt, qui

ramen (ait Varro) lineas impuné transfiliunt, quosque ideó Antonius apud Ciceronem non attingit, ut aliena lingua locutos: Itaque Quintilianus recté ait, á poëtis sermonis auctoritatem peti non posse. Paucissimi ad Terentium, Cæsarem, Ciceronem respexere, atque interdum vitiosis exemplaribus inducti, falsa nobis authorum testimonia produxerunt. Quare si quis Aristotelem audire voluerit, ad Grammaticam artem construendum, Grammatici propemodum nihil nisi problemata proponant, quæ tu laboriosa usus obseruatione consideres, vera demonstres, aut falsa convincas. Id igitur primúm in feligendis Grammaticæ materiæ præceptis Aristoteleum signum erit, ut nihil præcipiatur nisi κατὰ παντός. Secundum artificiosæ materiæ Aristoteleum signum est καὶ αὐτό, quo multó plus exigitur quàm primo: vt enim sit aliquid in arte per se, non satis est verum esse necessarioque verum, sed homogeneum ac penitus cognatum debet esse. Aristotelis exempla hac in re mathematica sunt, In Arithmetica de magnitudine dicere (ait) est ἀνάριθμον, In Geometria de numero præcipere est ἀκωμέτηχον: Itaque si quid in Grammatica præter illum sermonis usum fuerit, per se non erit. Tota feré Grammatica significationibus vocum referta est propriarum, appellativarum, possessivarum, derivatarum, denominatarum, patronimicarum, verbalium, participalium, adverbialium: sic in

verbi doctrina formæ & genera significationū,
 inchoativæ, frequentativæ, meditativæ maxi-
 mam partem occupant: de reliquis orationis
 partibus ultra significationes nihil ferè præci-
 pitur. At materies Grammaticæ est sermo po-
 pularis & patrius, id est, significationibus no-
 tus, nec Grammatica significationes vocabulo-
 rum, sed usum docēdum suscipit ex iis quidem
 non quæ significantur, sed quæ adsignificantur,
 ut sunt numeri, genera, gradus, casus, personæ,
 tempora, aut é vocū ipsarum finibus, unde nem-
 pe nominum declinationes, verborum conju-
 gationes informandæ sunt: tota denique ista si-
 gnificationum materia ad Aristotelis legem il-
 legitima erit. De Rhetoricis tropis & figuris
 Grammatici quidam in Grammatica præcepe-
 re: Id non est καὶ αὐτὸ dicet Aristoteles: in Rhe-
 thorica præcipiatur. Quintilianus Grammati-
 cæ partē fecit historicen in explicandis poëtis.
 Diomedes eum sequitur. At si poëmate mores,
 numeri, res naturales contineantur, utrum po-
 tius ad Grammaticam explicatio talis, quàm ad
 Ethicam, Arithmeticam, Physicam pertinebit?
 Tertium artificiosæ materiæ signum est καὶ ὅλα
 πρῶτον, universaliter primum, cum artis regulæ
 sint ita propriæ, ut generalia non speciatim, nec
 specialia generatim, sed generalia generatim &
 semel, specialia speciatim & sæpius doceantur.
 Aristotelis exempla, hīc etiā mathematica sunt,
 Tres angulos duobus rectis pares esse, trianguli
 communis & generalis affectio est: itaque ge-
 nera-

neraliter & semel præcipienda. Si quis per species æquilaterum, æquicrurum, varium, demonstrare contenderit, sophisticé demonstrabit (ait Aristoteles) *Νόννε* (inquier) *κατὰ παντός*, nonne *καθ' αὐτό*, sané necessarió & per se id erit: at *καθόλου πρῶτον* non erit. Quid habet igitur ea res vitii? *ταυτολογίαν* (ait Aristoteles) tortuosam: tres enim doctrinas pro una faciet. Id generaliter explicatum etiam per species subjectas intelligeretur. Quare veré quidem illud doceretur, sed improprié, sed incommodé, sed obscuré. Quid igitur est in Grāmaticis regulis *νό καθόλου πρῶτον*? Grammaticæ partes duæ sunt, prima in singulis vocibus, secunda in conjunctis. unius illius partis una doctrina esse debebat, quæ vocum singularum proprietates explicaret: At a Grammaticis tres separatæ sunt, Etymologia, Prosodia, Orthographia: Id igitur *καθόλου πρῶτον* non est. Secundó præceptum de specie & figura generale est & omnium vocum commune: quæri enim potest de quavis voce sitne primitiva an derivativa, simplex an composita: id igitur generaliter & semel doceri debuit. At præceptum de specie & figura in omni dictionis specie in nomine, in verbo & cæteris repetitur: Id igitur Aristoteles catholicum esse pernegaret. Aristoteles vocis genera duo *κατηγορήματα καὶ σύνθεσμον*: *κατηγορήματος* species duas nomen & verbum fecerat: & recté. At Grammatici pro duobus generibus eorūque binis partibus alii quinque, alii septem, plerique feré omnes octo, non-

nulli decem fecerunt: At (inquit Aristoteles)
 generalia generaliter explicanda sunt. Analoga
 declinationum & generum in pronomini-
 bus & participiis nulla specialis est: tota est ge-
 neralis. Præpositiones & interjectiones, sicut
 adverbia sunt velut adjectiva, singularum vocū:
 Sinto igitur genera duo, κατηγορημα καὶ σύνδεσμος,
 Categorematis species sunt nomen & verbū,
 σύνδεσμον adverbium & conjunctio, cæteræque
 Grammaticæ artis regulæ ad istam legem καθόλου
 πρῶτον sunt. Hæc Aristotelea sunt (Aud.) arti-
 ficiosa materię signa, κατὰ παντός, καθ' αὐτό, καθόλου
 πρῶτον, quibus consentanea Grammaticæ regula
 pro legitima sit habenda, dissentanea reiicien-
 da. Ac quamvis regula Grammaticæ rara ad istā
 legem catholica reperiri possit, cū anomaliā
 aliquam patiatur, attamen cū analogiæ suam
 anomaliam subjeceris, tum denique id totum
 catholicū erit. Sed optemus Apolline aliquo
 propitio istam nobis electam & explicatā esse
 Grammaticarū regularum materiam: quoniam
 tādē ordine nobis informanda erit? Logicam
 etiam hic Aristotelis legem audiamus, ut usu at-
 que exercitatione difficillimam, sic præcepto
 omnium brevissimam & clarissimam, *Natura
 prius præcedat, posterius sequatur.* Ac quoniam gra-
 dus hic etiā sunt, ἁπλοῦτα & natura primū pri-
 mo loco, ὑπάλληλα & intermedia medio, εἰδικώτα-
 τα & infima infimo loco statuātur. Hæc artis le-
 gitimo ordine cōstructæ forma, hæc collocatio
 est. Si quid igitur in Grāmaticis præceptis natu-

ra prius posteriore, aut posterius priore loco
 est, perversè & præposterè collocatum est. Di-
 ctionis natura prior est, posterior orationis:
 Dictionis igitur etymologia, prosodia, ortho-
 graphia antè dicēda est, deinde orationis com-
 positio & constructio. At ὕστερον πρότερον, post syn-
 taxim de prosodia & orthographia vulgò præ-
 cipitur. Id methodicum esse Aristoteles nequa-
 quam judicaret. Declinationis in nomine diffe-
 rentia specialem generum differētiam indicat:
 at generum specialis etiam doctrina præponi-
 tur, declinationum sequitur. ὕστερον πρότερον Ari-
 stoteles id appellaret. Deniq; si quod est in tota
 Grammatica præceptum, id est omnino ad Ari-
 stoteleā artificiosæ formæ regulam revocādum.
 Ad rationē etiā instituendæ artis attinet sermo-
 nis facilitas, sive é Grāmatica sive etiā é Rheto-
 rica repetatur: ut orationis specie quā facillima,
 unūquodque præceptū proponatur, & sic vete-
 res illi Grāmatici de quibus locuti sumus soluta
 oratione regulas artis exposuerāt. Recentiores
 versibus cōplexi sunt, non dico quā rusticè &
 ineptè, sed certè nimis obscurè, ac plerūque ne
 obscurè quidē quod opus esset exprimentibus:
 ut prosa interpretēs necessarió adderetur ad ex-
 plicandum, vel explendum quod versus dicere
 nequisset. Num igitur commodiūs fuerat artem
 prosa comprehendere, cū versus nec omnia
 cōplecti possit, & ea ipsa quæ cōplectitur, pro-
 sa deinde explicanda sint? Quare cū in artibus
 instituendis perspicuitas doctrinæ præcipuè

requiratur, obscuritas istorum carminum præfertim ineptorum & semilatinorum rejicienda est, & quàm facillima clarissimaque fieri poterit oratione, præceptum unumquodque ponendum: natura prius priore loco, posterius, posteriore. Hæc Aristotelea formandæ artis forma est, præcepto, ut dixi, facillima, opere atque exemplo difficillima. Etenim, si frequētissima amplissimæ civitatis hujus multitudo universa in novam aliquam deducta colonia civitatē transferenda esset, atque hac philosophica lege & tanquam Platonis præscripto regionibus, vicis, domiciliis dividenda, quantus labor, quantum opus id esse videretur? Sacerdotibus ad templū, judicibus ad forum, militibus ad muros locus assignādus, mercatoribus item & opificibus sua regio distinguenda esset. Atque hæc partitio tantū prima. Sunt enim sacerdotum, judicum, militum & reliquorum generum varii gradus, singulisque ordo suus honorque servandus. Attamen in tanta varietate tantaque differentiū capitum dissimilitudine, si quid offensum peccatūve sit, id e vestigio planum faciet querimonia loco dejecti: & cognationes ipsæ generum seipsas manifestabūt, ut principis error, vel certē diuturnus error accidere non possit. Atqui in ista Grāmaticarum vocum innumerabili multitudine, collocatio difficultatem longē majore efficit. Genera muta sunt, mutæ species, mutæ differentiæ, mutæ proprietates, quamvis inde fiat omnis sermo oratioque. Misceātur cum
gene-

generibus species, aut cum utrisque differentia & proprietates: nulla vocis cujusquam accusabitur injuria. Hic igitur qui Pontifices, qui jureconfulti, qui belli duces ac ministri, qui mercaturam, architecturam, nauticam, agriculturam faciunt, tibi per te tua investigatione atque inspectione discernendi primū: tum ad generis ordinem redigendi, ac reliqui labores infiniti subeundi: labores (inquam) experienti tantū credibiles. Ergo hinc constituendæ de integro & tanquam reformandæ Grammaticæ sudores (opinor) intelliguntur: ut mirabiles Grammaticorum errores & offensiones videri non debeant. Est enim ars una illa faciendarum artium longé maxima gravissimaque: multoque promptius est Grammatico Logicam nescienti, in captiosos elenchos incidere, quā Logico Grammaticam ignorantī barbarissimos & solœcismos facere. Hæc igitur Grammatici operis efficiendi facultas est quam proposueram, hæc ferramenta, hi vectes, hæc instrumenta architectis illis fuere, quibus materiam Grammaticæ artis notare & signare, quibus notatam & signatam disponere & collocare debuerunt. Quamobrem, si quis initio miratus sit cur é Rhetore aut Philosopho, Grammaticæ magister factus essem: is cum summos oratores, summos philosophos, summos etiam Reipub. Principes Grammaticæ magistros fuisse, instrumentisque ex intima philosophia depromptis, tale magisteriū exer-

cendum esse cognoverit, hic (ut spero) nostrum
 in Grammatico quidem argumento, at plané
 philosophicum studium recognoscet, &
 de Grammaticis institutis atten-
 tiús mecum libentiús-
 que cogita-
 bit.

D I X I.

SCHOLARUM

GRAMMATICARUM

LIBER I.

IN PRIMUM GRAMMATICÆ caput de sonis literarum.

GENERALIA nobis adhuc fundamenta jacta sunt. exædificatio deinceps omnis ad Logicam illā & materiæ & formæ normā perpendenda est, quid sit unūquodque, & quas partes habeat. Quid igitur est Grammatica? Est ars bene loquendi. Atqui quæstio prima fuit ad istam definitionē, essetne omnino Grammatica ars ulla, & quidnā esset hoc ipsum benè loqui. Quam quæstionem Varro duobus libris de lingua latina magnificè persecutus est, constaretne sermonis usus ratione aliqua naturali perpetuaque, id est, analogia, an incerta & errante, pro multitudinis arbitrio, anomalia vagaretur. Chrysippus *πρὸς τῆς ἀνομαλίας* libros sex confecerat, quem Crates erat imitatus: Aristarchus & ipsius æmuli analogiam tuebantur. Ergo disputationis hujus lubet capita breviter attingere, & ea quidem duntaxat universa. Chrysippea igitur cōtentio fuit adversus analogiam his argumētis instructa. Etenim (ajebat Chrysippus) summa orationis utilitas est, ut

brevis sit & aperta: at id sine analogia possumus assequi. sic in vestibus togæ, tunicæ, stolæ, pallii: in ædificiis, atrii, cubiculi, triclinii hyberni, & æstivi: sic in superlectile, cibo, cæterisque rebus ad vitam pertinentibus, varietate & dissimilitudine delectamur. Quod si dicatur duplicem esse summam, ad quas metas naturæ sit perveniendum, utilitatis & elegantiae: tamen ex dissimilitudine plus dignitatis quàm é similitudine capietur: sic gemina conclavia, magnitudine & figura dispares lecti, totaque supellex disparibus figuris placet. Denique si analogia cōsuetudini respondeat, præceptis nil opus est: si repugnet, est irridenda. atqui usus & consuetudo infinitam anomalam in nominibus & verbis habet. Sic Chrysippus, sic Crates pro anomalia adversus analogiam differebant: At Aristarchus & Aristarchei contrā pro analogia respondebant esse quidem in vestibis & ædificiis inæqualitatem & dissimilitudinem, sed generū ipsorum inter se æqualitatem & similitudinem servari. Nam ut qui triclinium constrarunt, si quem lectum de tribus unum imparem posuerunt, materia, altitudine, figura, aut de paribus nimium aut parum produxerunt, aut mappas tricliniarias aut pulvinos non similes: unā corrigimus, & ad consuetudinem communem, & ad suorum generum analogias reducimus: sic si quis in oratione ita declinat verba ut dicat disparia, quod peccat, redigere debemus ad cæterorum similium verborum rationem. Et quidē
uti -

utilitatis causa orationē factā esse concedimus: sed ut vestimenta. Quare ut hic similitudines sequemur, ut virilis tunica sit virili similis, item toga togæ, & mulierum stola stolæ proportionē, & pallium pallio simile: sic nomina virilia inter se similia, item muliebria inter se, sequi debemus: ut enim puerorum perversus incessus adhibitis serperastris, ut ægrotorū morbus remediis. ut vetus pictura novis coloribus, ut antiqua militia politiaque recentibus institutis ac legibus emendatur: sic & orationis pravitas analogiæ regulis informatur. Age verò universum ipsum circumspecte: analogia constare reperies. Quæ enim est pars mundi, quæ non innumerabiles habeat analogias? cælum an mare, an terra an aër & cætera quæ in eis sunt? Nonne siderum cursus ac recursus, maris fluxus ac refluxus, in terra segetes, pisces, pecudes, aves, homines analogias sui cujusque generis ratas & constantes habent? Quare qui negat esse rationem analogiæ, non videt naturam nō solum orationis, sed etiam mundi: qui autem vident, & negant sequi oportere, pugnant contra naturam, non contra analogiam: & pugnant vofsellis, nō gladio, cum pauca excepta verba ex pelago sermonis puri, minùs trita afferant, cum dicant propterea analogias non esse. similiter ut si quis viderit mutilū bovem, aut luscum hominē, claudicantem equum, neget in generibus boum, hominum & equorum naturam similitudinis proportionē cōstare. Ejusmodi igitur pro ano-

malia adversus analogiā Chrysippi, & pro analogia adversus anomaliam Aristarchi universa concertatio fuit. Quid Varronis sententia & cōclusio, cuiusmodi de his disputationibus fuit? utram sectam, Chrysippine an Aristarchi secutus est? Aristarchū verō est amplexatus, sequendam nempe analogiam: sed quæ communi cōsuetudini non repugnet. Populus universus, ait, debet in omnibus verbis uti analogia: & si perperam est consuetus, corrigere se ipse. Populus enim est in sua potestate, singuli in illius. Itaque ut suam quisque cōsuetudinem, si mala est, corrigere debeat, sic populus suam. Ego populi consuetudinis non sum ut dominus, at ille meæ est. ut rationi obtemperare debet gubernator, gubernatori unusquisque in navi: sic populus rationi, nos singuli populo. Hæc sententia Varronis est, & conclusio consentiens cum omnibus illis Grammaticæ principibus, quos in præfatione appellavimus, uno ore populum linguæ magistrum efficientibus. Sic Plato in Alcibiade primo illam sententiam differit. Ubi Alcibiades de populo ait, Græcē ab isto didici. tum Socrates, huius rei populus est idoneus magister. Sic Aristoteles 2. Topico, Res nominibus ita sunt appellandæ, ut populus appellarit. Atque hos philosophos secutus in Oratore Cicero, Voluptati auriū (ait) morigerari debet oratio, usum loquendi populo cōcessi, scientiam mihi reservavi. Hoc Varronis & Ciceronis iudicium Quintilianus lib. 1. cap. 6. secutus est. Non (ait) cum

cū primum fingerētur homines, analogia demissa cælo formam loquēdi dedit, sed inventa est postquā loquebantur, & notatum in sermone quid quomodo caderet. itaque non ratione nititur, sed exēplo: nec lex est loquendi, sed observatio. Atque rursus in eodē capite, Cōsuetudo (ait) certissima loquēdi magistra: utendumque plane sermone ut numo, cui publica forma est. Idem tamen ne quis quālibet consuetudinē loquendi magistrā fieri credat, ita definit ibidem, Consuetudinē (ait) sermonis, vocabo cōsensum eruditorum, sicut vivendi cōsensum bonorum. Hoc igitur proprium Grāmaticæ artis principiū, hoc fundamentū ab illis authoribus ita positū & collocatū in literis & syllabis primum, deinde in reliquo opere Grammatico teneamus: & quidem verē, constanter, legitimē teneamus, non captiosē, arroganter, malitiosē pervertamus. Etenim a fatuis & insolentibus quibusdam ingeniis ita detorquetur, ut abusus quamlibet imperitorum hominū & quālibet a romanæ civitatis, de qua loquimur, cōsuetudine dissidentiū, tamen cōsuetudo loquēdi nominetur. Enimvero neque Itolorū, neq; Hispanorū, Gallorum, Germanorū, Britānorum quamlibet & quandiu velis in literis versatorū oratio, latina dici oratio potest: nisi quatenus usu veterum illorum ac mutorum Romanorum cōsuetudini serviat. Hodie populus latinus in libris tantū est, nec usquam terrarū alibi habitat. Repetenda igitur nobis est latini sermonis authoritas

ē præceptis & exemplis authorum illorū: præ-
 cepta latinæ linguæ repetēda à Varrone, Cice-
 rone, Quintiliano, Prisciani imprimis Gram-
 matica, id est, meo quidem iudicio, veterum
 Grammaticorum nobilissima bibliotheca: tot
 magni & excellentes authores in ea appellan-
 tur. illinc depromenda nobis est bene loquen-
 di doctrina, sed Logicis illis, quas initio propo-
 fui, legibus conformanda. Sed enim Galliæ, Ita-
 liæ, Hispaniæ, Germaniæ, Britanniæ & nationis
 cuiusque sonus à latinæ linguæ sono longé di-
 versus est. Itaque in quaque gente professores
 cavere imprimis debebunt, ne Romanam lin-
 guam linguæ suæ subjectam arbitrentur: sed ut
 authores illi summi cōsuetudini concessere, sic
 & nos concedamus: nec tamen nostrorum ho-
 minum, id est, in Romana civitate peregrinorū
 & hospitum, abusum, sed eruditorum Roma-
 norum consensum, cōsuetudinem latini sermo-
 nis appellemus. Nec omnino ab ætate Quinti-
 liani latinitatis ullum cōsensum statuamus: po-
 pulus enim postea latinus nullus admodū fuit,
 neque jam tum valde erat, cū Quintilianus ipse
 primo libro profiteatur ætate sua, tota sæpe Ro-
 mana theatra barbarē exclamasse. Ad illius igitur
 antiqui populi, cuius sermonem in Varro-
 nis, Cæsaris, Ciceronis, Terentii, Salustii & au-
 thorum similium monumētis animadvertimus,
 authoritatem, cōsensum, consuetudinē, Gram-
 maticæ linguæ regulas dirigamus, id (inquam)
 Grammaticæ fundamētum nobis esto: nec imi-
 temur

temur ridiculas hac de re tragœdias etiam in collegiis hominum in academia Parisiensi eruditorum cōmotas, quorum barbarissimos si collega aliquis imitari noller, acerbé & contumeliosé acciperetur, quod collegii consuetudinem violare diceretur. *Quis & qualis & quantus & michi* & similes gottisimi erant in Academia anteregios professores usitati. E schola regia tum primum, *Quis, qualis, quātus, mihi* latiné & Romané sonuerunt: & pudor fuit, regiis professoribus, tanquam regis ipsius voci, palam reclamare. Sed cū voces illæ in gymnasia privata intrassent, a plerisque ut peregrinæ & in Latio barbaræ etiam judiciis valde sanctis & religiosorū iudicum damnatæ sunt. Id si tantū in una Gallia accidisset, suspicarer nos solos nostri nimium amantes esse. At isto crimine a vicinis populis liberamur, apud quos etiā publicatis (pro pudor!) edictis, veterum Græcorum pariter & Latinorum prosodia gravibus pœnis est interdictum, quia vsus per Græcum & Latinum orbem hodie corruptus contrā sit. Audierant nempe homines literati consuetudinem loquendi magistrā esse: verū in eo vehementer fallebantur, quod suam consuetudinem bené loquendi regulam esse judicarent: nec enim illud Varro, Cicero, Quintilianus ita definierunt, sed populi Romani consuetudinem appellarunt, & illius quidem populi, cui purus latinitatis usus domesticus & familiaris erat: qui hodie nusquā alibi, quam in muta illa, quam dixi, bibliothecarum

regione habitat. Incredibile propé dictu est,
 sed tamen verum, & editis libris proditum, in
 hac eruditissima Academia doctores extitisse
 qui mordicus tueretur ac defenderent, Ego *amat*
 tam commodam orationem esse, quam Ego *amo*:
 ad eamque pertinaciam comprimendam, con-
 silio publico opus fuisse. Postea similes elegan-
 tiæ nostro seculo fuerunt. Ergo isti etiam Grā-
 maticæ doctores, autoritate fundatam Gram-
 maticam censebant, sed errabant in authorita-
 tis genere: nec enim sapientum istorum autho-
 ritate, sed illorum veterum quamlibet præ istis
 imperitorum tamen consensu & consuetudine
 latina lingua continetur. Itaque Romanæ civi-
 tatis de Romana lingua iudicium sequemur, La-
 tineque loqui statuemus esse cum Terentio,
 Varrone, Salustio, Cæsare, imprimisque Cice-
 rone loqui. Ergo Grammatica est ars bené lo-
 quendi. Hæc definitio est rei. Notatio etiam no-
 minis dicenda est. Grammatica nomen græ-
 cum est: quo tamen pro latino utimur, ut Rhe-
 torica, ut Philosophia, ait Tullius 3. de fini-
 bus *γράμμα*, litera est, ἀπὸ τῆς γραμμῆς, linea, ut pla-
 cet Dionysio Halicarnaseo: ut etiam latinis li-
 tera, tanquam lineatura, vel contractione li-
 tera facta sit. Alii ἀπὸ τῆς γράφειν, a scribendo *γράμμα*
 deducunt, ut literam á litura, quód in cera-
 tis tabulis antiqui scribere solerent, & postea
 delere: alii literam quasi legiteram, quód le-
 gendi iter præbeat. Hinc Grammatica litera-
 tura non literatrix, ait Quintilianus, dicta est,
 &

& certé literaturæ nomen Ciceroni probatum & usitatum est. Memoria (ait in Partitionibus) germana est literaturæ. & secunda Philippica, Fuit in illo ingenium, ratio, memoria, literatura, cogitatio, diligentia. Sed undecunque etymologia sit, Grammatica est ars benè loquendi. Grammaticus & Grammatista latinis sunt literatus & literator, ut Suetonius docet, Sunt (ait) qui literatum à literatore distinguant, ut Græci Grammaticum à Grammatista: & illum quidem absoluté, hunc mediocriter doctum existiment. quorum opinionem Orbilius etiam exemplis confirmabat, nam apud majores (ait) cū familia alicujus vernalis produceretur, non temeré quem non literatum in titulo, sed literatorem inscribi solitum esse, quasi non perfectum literis, sed imbutum. Ergo hoc de Grammaticæ definitione, tum rei tum nominis. Posito itaque fundamento tam necessario pergamus: & quoniā Grammaticæ definitionem reddidimus, partitionem exquiramus. Grammaticæ itaque partes quot sunt? Duæ (inquam) Etymologia & Syntaxis. Etymologia cujusque vocis naturam interpretatur. Videtur autem analogia etymologiæ pars esse in flexionibus vocum, at analogia totam potiùs artis rationem & præceptionem continet, quàm partem. Sic Theodorus Gaza κοινὸν δὲ ἀνάλογον λέξεως καὶ λόγου. Communis autē est proportio, dictioni & orationi,

quamvis ad flexionum similitudinem videatur Varro retulisse, ut antea jã patuit. Veteres etiã, ut Varro, Cicero & Quintilianus, Etymologiã videntur in notatione vocum statuisse, de qua mox dicetur, nec primam Grammaticæ partem fecisse. At revera hæc notationis consideratio totam fere Grammaticæ primam partem complectitur, ut postea patebit, & é notatione deinceps omnia orientur. Ac si nomine Etymologiæ id nunquam significatum esset, tamen doctrinæ instituendæ causâ, generali nomine opus esset, quo aptius hic nullum reperio, & Grammatici quidam partem hæc de cujusque dictionis interpretatione appellarunt. Quapropter Etymologiæ vocabulum generaliter accipio, quæ quamlibet vocum singularum proprietatē interpretatur. Quintilianus Etymologiæ & Syntaxeos Grammaticam, methodicē vocat: sed historici addidit, partemque Grammaticæ facit. At per se id in Grammatica esse nō potest, ut jam dixi, quamvis Tullius eundem vulgi errorem secutus, Grammaticis tribuat poëtarū pertractationem, historiæ cognitionem, verborum interpretationem, pronuntiandi quendam sonum. At duo prima diversæ disciplinæ esse possunt, neque sunt in Grammatica per se: Nam si in poëtis tropos & figuras, si argumēta, enuntiationes, syllogismos, methodum interpretare, illud Rethoricæ, hoc Logicæ facultate, non Grammaticæ artificio facies: & simul item de reliquis artibus, ut jam in præfatione attigi.

Qua-

Quapropter Historice Grammaticæ pars nulla est. Prosodia autem & Orthographia per totâ Grammaticam, ut sanguis & spiritus per universum corpus, fusæ sunt: sicuti per partes intelligetur. Voces verò, quòd in hac parte nomino, pro articulatis literatisque, atque (ut Varro loquitur) significabilibus vocibus, rem nèpe certam significantibus, nomino, quas Cicero verba generaliter solet appellare: sed ambiguitas est in ipso verbo, de quo ita Quintilianus lib. i. capite. 5. Verba nunc generaliter accipi volo: nam duplex eorum intellectus est, alter qui omnia per quæ sermo nectitur, significat, ut apud Horatium,

Verbaque provisam rem non invita sequentur.

Alter in quo est una pars orationis, lego, scribo: quam vitantes ambiguitatem quidam dicere maluerunt voces, dictiones, locutiones. Hactenus Quintilianus qui vocis nomine uti maluit, sicut antè Varro fecerat, qui octavo libro ait, Analogia solet esse in rebus & vocibus & in utroque. & sæpe sic loquitur totis de lingua latina libris, & Cicero uno de finibus loco ita locutus est, ut aliàs interdum, cùm ait Epicureos non intelligere quid sonet hæc vox voluptatis. Varro etiam partes orationis, & Quintilianus dicunt, quod recentiores Grāmatici magis affectavere: tametsi etiā dictionis vocabulo frequēter utuntur. Vocis itaque nomen ut dictionis nobis hic erit propositum: quod Græcis in eadem re proprium est, ὀνομαστικὴ φωνὴ ait Aristo-

reles, nomen est vox. Notam verò quod appellamus, σύμβολον Aristoteles appellavit. Sed hæc de voce satis. Etymologia igitur est prima pars Grammaticæ, quæ vocum vel dictionum naturam interpretatur, non in significationibus sed in proprietatibus adsignificationum quales in nomine & verbo flexiones, in illo etiam genera, comparationes, casus: in hoc tempora & personas postea dicemus. Vox constat é syllaba: Syllaba est integri soni comprehensio, eaque constat é litera. Litera est individui soni comprehensio. Ita litera, si & integrum & individuum sonum habeat, ut vocales a, e, i, o, u, y, erit non litera solúm, sed syllaba. Syllabæ porro aut literæ definitio, nulla nobis adhuc accuratior occurrit. Nam cùm syllaba definitur comprehensio literarum cōsequens sub vno accentu & vno spiritu prolata, item litera minima pars vocis compositæ, ut definitur utraque á Prisciano: nil admodum definitur. In illa syllabæ definitione omnia cuilibet voci communia sunt, excepto fortasse accentu, qui tamen posteriús exponitur, & ad literæ definitionem diceretur, in his præpositionibus a, e, & in verbo i, nullam esse literam, quia nulla pars sit. Aristoteli in arte poëtica elementum definitur φωνὴ ἀσπείρου vox individua quod vero propius est. Porro literarum inventio ad varios authores refertur. Plinius arbitratur Assyriorum inventum esse. Sed alij (ait libri septimi capite sexagesimo sexto)

apud Ægyptios à Mercurio, ut Gellius, alii apud Syros repertas volunt. Utique in Græciam intulisse é Phœnice Cadmum sedecim numero: quibus Trojano bello Palamedem adjecisse quatuor hac figura, θ , π , ϕ , χ . Totidem post eum Simonidem Melicum α , η , ι , ω , quarum omnium vis in nostris recognoscitur. Quidam Simonidis Syracusii inventum ajunt esse tres duplices α , π , ι , unde & Syracusiæ literæ nuncupatæ sunt à Menandro in Græco epigrammate. Lucanus duo genera literarum docet Ægyptiis fuisse: sacrum per imagines animantium, & vulgare in chartis ex byblos, id est, papyro confectis. versus ita sunt:

*Nondum flumineas, memphis contexere byblos
No verat, in saxis tantum volucresque feraeque,
Sculptaque servabant magicas animalia linguas.*

Aristoteles decem & octo priscas fuisse, α , β , γ , δ , ϵ , ζ , ι , κ , λ , μ , ν , ρ , σ , τ , υ , ϕ . & duas ab Epicharmo additas, θ , χ , quam à Palamede mavult. Dionysius Halicarnaseus tredecim tantum priscas ait fuisse, numerumque definire rem esse perdifficilem. Anticlides in Ægypto invenisse quendam nomine Menona tradit, quindecim annis ante Phoroneum antiquissimum. Græciæ regem, idque monumētis approbare conatur. E diverso Epigenes apud Babylonios septingentorum & viginti annorum observationes siderum coctilibus laterculis inscriptas docet,

gravis author imprimis. qui minimum, Bero-
 lus & Critodemus, quadringentorum & octo-
 ginta annorum. Ex quo apparet æternus litera-
 rum usus. In Latium eas attulerunt Pelasgi. Hæc
 ille. At nos in moribus veterum Gallorum, ad
 nostræ gentis laudem etiam differuimus à Gal-
 lis in Græciam literas venisse, unde & philoso-
 phia Aristotele authore etiam venerat: ut ele-
 mēta philosophiæ minus mirum sit etiam per-
 venisse. Itaque (ait idem cum Varrone) *alpha*
beta & cætera, barbara vocabula sunt, non græ-
 ca: neque ideo græcè declinantur. Quin Xeno-
 phontis cujusdam libellus cum Beroso editus,
 nominatim Gallis literas istas attribuit. Vete-
 res autem latini teste Rhemnio Grāmatico sex-
 decim duntaxat habuere: A, b, c, d, e, g, i, l, m,
 n, o, p, r, s, t, u, atque hæc de literarum inuen-
 tione. Asper ait naturam literæ tribus modis
 intelligi, nomine quo pronuntiatur, potestate
 qua valet, figura qua scribitur. At potestas est
 sonus ille, quo pronūtiatur, quem etiam figura
 debet imitari, ut hic: Profodiā Orthographia
 sequatur: quod etiā à Prisciano propositum est.
 Propter pronūtiationem (inquit) & figuræ &
 nomina literarum facta sunt. Causas verò lite-
 ræ cujusque effectrices exquirere hic valde fue-
 rit operæpretium. Rei parvæ subtilitas hic ma-
 gna est, quæ non solum acuere ingenia pueri-
 lia, sed exercere quoque altissimam eruditionē
 & sciētiam possit. An cujuslibet auris est exige-
 re literarum sonos? Non hercule magis quam
 nervo-

nervorum, ait Quintilianus libri 1. capite 4. Et certé veterū magna illa ingenia quæ antea proposui, vehementer hic elaborarunt, ut genera literarū & species artificiosè digererent. Video autem (vt plerique veteres prodidere) literarū & genera, & species, & differentias quaslibet ex organis oris observandas esse, id est, e causis, unde tales sonorum effectus existant. *χηματισμός* literarum Dionysius appellat. Quanti verò latinæ linguæ intersit veros literarum sonos intelligi, eius in diversis nationibus obscuritas & confusio demonstrat. Francum, Anglum, Polonum (id quod ipse expertus sum) latinæ linguæ peritos in commune colloquium aliquod adhibe: vix quidem Latinum sermonem intelligunt, tam dissimili quippe vocis sono redditum. At si literarum singularū sonus esset apud omnes latinè loquētes idem, totus sermo similiter sonaret, similiter audiretur & intelligeretur, ut iisdem characteribus similiter ab omnibus legitur: nec aliter Italus ab Italo, quam à Britanno audiretur vel intelligeretur. Nolo exprimi literas putidius, nolo obscurari negligentius, ait Orato. 3. Tullius. Quamobrem naturalis cuiusque literæ sonus nobis accuratè disquirendus est, & exigendus ex intimis causis, antiquis illis ac locupletibus testimoniis, & quidē à bestiis, quarum iudicia incorrupta permanēt. Aristoteles rectè in arte poëtica docuit literas differre inter se figuris oris & locis, crassitudine, levitate, longitudine & brevitate, item acu-

mine, gravitate, & medio. Veram itaque originem Philosophus breviter attigit. Priscianus cum literarum in alias literas commutationem esset persecutus é Plinii, Papyriani, veterumque reliquorum decretis, ait, Hâc autem literarum mutationem sciendum est quadam naturali fieri vocis ratione, propter celeriores motum linguæ, labrorūque ad viciniore facilius transeuntium pulsus. Et rursus de sono literæ f loquens huc recidit, Est aliqua (ait) in pronuntiatione literæ f differentia cum sono ph, ut ostendit ipsius palati pulsus, linguæ, labrorum. Tertio loco cum docet inter C & Ch esse G: inter T & Th esse D: inter P & Ph sive F esse B: Denique B, G, D, medias, quæ nec penitus aspiratione careant, nec eam plenam habeant. Hæc autem (ait) ostendit etiam ipsius palati pulsus, & linguæ vel labrorum, consimilis quidem in ternis, inter P & Ph vel F & B, & rursus inter C & Ch & G, & similiter inter F & Ph & D. Sed in levibus exterior fit pulsus asperior: interior in mediis inter utrumque supradictorum locum, quod facile dignoscitur, si attendamus in supradictis motibus ora mirabili naturæ lege modulantia voces: tanta autem cognatio earum, quod invicem inveniuntur pro se positæ in quibusdam dictionibus, ut ambo pro ἄμφω, buxus pro πύξος, & publicus pro ποντολικός triūphus pro θρίνμβος, gubernator pro κυβερνήτης, gobius pro κώβιος, cære ἀκτῆ χαῖρε, puniceus pro φοινίκεος, Deus θεός, purpureum

reum, *πορφύρεον*. Hæc Priscianus é Græcis observata in sex tantum simplicibus & tribus aspiratis admiratur. Denique hoc logicum studium accuraté demonstrat, cum literarum in literas commutationem ex affinitate persequitur. Apparet igitur (ait) quod elementorum alia sint ejusdem generis, ut vocales & consonantes: alia ejusdem speciei, ut in vocalibus breves & longæ, & in consonantibus simplices & duplices, quæ habent aspirationem, & quæ non habent, & earum mediæ. Quid plura? totum fere primum librum Priscianus cōsumpsit in horum generum investigatione: & tamen nusquam ad ea totam literarum naturam perduxit, nusquam literarum genera propositis illis organis distinxit, & pleraque non satis accuraté judicavit. Quintilianus libro primo *συγγενείας* istas, quas cognationes literarum & affinitates vocat, mirificé item amplexatur. Discat puer (ait) quid in literis proprium, quid commune, quæ cū quibus cognatio: nec miretur cur é scāno fiat scabellū aut á pinna (quod est acutū) securis utrinque habens aciem, bipennis: ne illorum sequatur errorem, qui, quia á pēnis duabus hoc esse nomen existimant, pinnas avium dici volunt. Idem author Antonium Cniphonem Ciceronis præceptorem arguit, qui robur quidem & ebur, atque etiā marmur fatebatur: verū ex iis fieri volebat robura, ebura, marmura: qui si animadvertisset (ait) literarum affinitatē, scivisset sic ab eo quod est robur, roboris

fieri, quomodo ab eo quod est miles limes, militis limitis, judex vindex, judicis vindicis. Hæc Quintilianus de literarum cognatione & affinitate. Sed literas secūdam hanc cognationem & affinitatem nequaquam digessit. Vellē hunc laborem ingenio suo non indignum judicasset, neque docturos admonere tantū, sed docere ipse voluisset. At videri maluit ista despicere, quā præstare non posse. verum, ut opinor, acuminum istorum nimia difficultas hominem deterruit. Galenus in libro de fœtus formatione, similitudine quadam huc delabitur. Qui de vocum elementis præcipiunt (ait) hætenus progrediuntur, vt affirmant aliam quidem vocem fieri lingua ad sectores dentes maxillæ superioris vel inferioris impacta, aliam verò in palati cælum vel aliorius inflexa. Constat igitur Græcis pariter & Latinis istam causarum demonstrationem propositam fuisse. Communia verò effingendis literarum sonis organa sunt guttur, lingua, dentes, palatum, labia, sed aliis alia propensiora, ut singulis singularum generum definitionibus intelligetur. Quamobrem laborem hunc studio partis hujus illustrandæ suscipiamus, & quidem laborem utilitatis multo majoris quā vulgo videatur. Eruditissimos homines Asiaticos quivis, Atheniēsis indoctus non verbis sed sono vocis, nec tam bene quā suaviter loquēdo facile superabat, ut est 3. Orat. hæc verò suavitas sita est in urbano & legitimo literarum sono. Sic est in Brato, Granius præco

Roma-

Romanus Tincam hominem Placentinum nō minus multa ridicule dicētem, tamen obruebat nescio quo sapore vernaculo. Hic verō sapor est urbanitatis in vocibus, qui in Theophrasto quamvis tam disertō, tamen hospitis speciem aniculæ prodidit. Quamobrem hic color urbanitatis ē primis literarum & legitimis sonis assumēdus est. Prima literarum divisio Grammaticis est in numeratione individuorum, ut recenseant ordine valde confuso literas hoc modo, A, b, c, d, e, f, g, h, i, k, l, m, n, o, p, q, r, s, t, u, x, y, z. At genera fuerant partienda & intermediæ species generum dividendæ, antequam species ultimæ & individua numerarentur. Hysterologiā hanc nusquam postea Grammatici secuti sunt in numerandis nominibus & verbis, neque nos sequemur. Prima literarum divisio est in vocalem & consonantem. Aristoteles in arte poëtica vocalem nominat, sed pro consonante nominat semivocalem & mutam. Partitio hæc sic est á Terentiano proposita.

*Elementa rudes quæ pueros docent magistri,
Vocalia quædam numerant, consona quædam.*

Tum vocalis definitio sequitur.

*Hæc reddere vocem quoniam valent seorsā,
Nullumque sine illis potis est coire verbum.*

Nos per syllabam & integri soni comprehensionem vocalē definimus paulo accuratius: quia vocem reddere etiam quædam generali illa vocis significatione quælibet litera potest, quia est comprehensio soni. Aristoteles vocalem de-

finiſt quæ ἀνεὺ προσβολῆς ἔχει φωνὴν ἀκυστήν, quæ ſine ictu vocem habet quæ audiri poſſit. at in e, i, u, y, προσβολὴ quædam eſt. Vocalium partitio à Græcis in longas, breves, ancipites, Latinis probata non eſt: qui viderunt quamlibet vocalē eodem jure duobus & nominibus & characteribus diſtingui potuiſſe. quod Terentianus item admonuit:

Compendia noſtri meliora crediderunt,

Una quoniam ſat habitum eſt notare forma,

Pro temporibus geminum quæ miniſtret uſum.

Vocalium diſiſionem ex organis illis naturalibus hauſimus: ad quā perſpicuē diſtinguendam optanda eſſent vitrea quædam & pellucida clauſtra oris benē compoſiti, ubi organorum naturalium motus poſſent animadverſi & diſtingui. Prima differentia notabilis eſt in oris diductione & contractione. primi generis una princeps eſt, A, in qua differentia triplex à Terentiano notatur,

A prima locum litera ſic ab ore ſumit:

Immunia riſtu patulo tenere labra,

Linguamque neceſſe eſt ita pendulam reduci,

Ut niſus in illam valeat ſubire vocis:

Nec partibus ullis aliquos ferire dentes.

Hic primum hiatus patuli oris exponitur, deinde linguæ ad palati radices ea reductio, ut dentes non feriat. Atque literæ hujus ſonus eſt omnium gentium communis: nomen autem & figura multis nationibus eſt diverſa. Hæc litera ſono cornicis exprimitur, ut eó Virgilius reſpe-

respexisse videatur, cum ait:

Tum cornix plena pluuiam vocat improba voce:

Et sola in sicca secum spatatur arena.

Hæc enim plenitudo est vocis, qua Dionysius ait esse α εὐφωνώτατον. Comites autem primi generis vocales unum genus separatim faciunt ē triplici differentia, primo rictus minoris, deinde linguæ intimæ ad cæli palatum, tum extimæ ad inferos dentes inflexæ. atque succedaneorū species duæ distinguuntur E & I. E nempe triplicem differentiam habet, primam mediocris rictus, secundam linguæ, eamque duplicem: alterā interioris, nempe inflexæ ad interius cælū palati, alterā genuinos prementis, tertia est labri inferioris. duas primas Terétianus notavit:

E, quæ sequitur, vocula dissona est priori,

Quia deprimit altum modico tenore rictum,

Et remotos premit hinc & hinc molares.

Tertiam inferi labri differentiam tacuit, quæ tamen rem intuenti manifesta est, & linguæ veluti lubrico hucusque præcep agitur sonus. Est autem varietas hujus vocalis permagna nostris hominibus. Tres enim sonos vocales hic efferimus, ut docuimus in Frācica Grammatica. Græci longam hic ἦτα, & brevem ἦλον distinxere, quem utrumque sonum distinctum Franci habent. Nam quod vulgus ἦτα pronuntiat ut i, error est valde imperitus, quique bestiarum iudicio corrigi potuit. Nam cum Cratinus ait,

ο δ' ἡλίθιος ὥς περ πρόβατον βῆ βῆ λέγον βαδίζει,

Hic fatuus velut ovis βῆ βῆ dicens incedit:

Si illud $\beta\eta, \beta\eta$, dixeris bi bi, ridiculum ovium balatum efficies. Ergo istud ϵ est Francis illud e , quod pronuntiant cū dicunt, *me', biens, te', biens, se', biens*. Hic enim *me', te', se'*, valde distinctū habent $\eta\tau\alpha$. Vulgo etiam Franci e , brevem plerumque pronuntiant, ut in illo versu,

Degeneremque Neoptoleum narrare memento.

Hic enim e primum, secundum, tertium, quartum, septimum, nonum, decimum vasto illo sono pronuntiant, e quintum simile est sexto & octavo. Est verò Francis e tertium quod illius brevis dimidiatum & tāquam liquefactum sonum tantummodo retinet, quem in fine vocis non Latine, sed Francice pronuntiamus, ut cum dicimus tange, *frappe*. Altera primi generis comes clarius a Terentiano per duplicem differentiam exprimitur, secundam nempe partem secundæ superioris, & per oppositam tertiæ.

I porrigit ictum genuinos prope ad ipsos,

Minimumque renidet supero tenus labello.

Hic notatur primo linguæ appulsus ad dentes genuinis vicinos, ut sit lingua paulo reductior: secundo labri superi adjunctio, ut sonus ab infero labro videatur ad superum reflexus esse. Hæc labri differentia erat in superiore definitione præterita, ut hic præterita videtur differentia minimi rictus, & differentia linguæ interioris ad exteriorem palati partem. At minimū illud renidere, id est, os aperire ad subridendum, id complectitur. Huic vocali minimum sonum Dionysius attribuit. Quintilianus inter e & i

me-

mediā quādam vocalem sentit. In here (ait) neque e plane neque i auditur. Propter hāc vicinitatem, ait idē, e quoque loco i fuit, ut Menerva, leber & magester, pro Minerva, liber, magister. Atque accusativi & ablativi imparisyllabi hāc cognationem imprimis ostendent, febrem vel febrim, felice vel felici. Quia e & i pro eodem usurpantur, utrū veró tertium e Francicum fuerit, medius hic Quintiliani sonus inter e & i, conjectura quādam fuerit. E veró pleniorē fuisse quam i ostēdit Orato. 3. Tullius, de Cotta, cujus rusticanam vocē affectabat Sulpitius, Quare Cotta noster, ait, cujus tu illa lata Sulpiti imitaris nonnunquam, ut iota literam tollas, & e plenissimum dicas, non mihi oratores antiquos, sed mēsores videris imitari. Sic Quintilianus libro. 9. ait e pleniorē literam esse, i angustiorē. Ergo primum vocalium genus ejusmodi est in a, e, i. Secundum genus vocaliū servat in contrariis analogiam: fitque oris contractione & linguæ depressione ad hypoglossim, id est, basim & subiectum vel solum linguæ, ut o & ejus comites u, y. O pronuntiatur rotundo ore, lingua ad radices hypoglossis reducta. Terentianus autem græcam differentiam hic proposuit brevis & longæ, quam tamen præteriit in secunda vocali. Sic autem loquitur:

*Igitur sonitum reddere cum voles minori,
Retrorsus adactam modice teneto linguam.
Rictu neque magno, sat erit patere labra,*

*At longior alto tragicum sub oris antro
Molita rotundis acuit sonum labellis.*

Hic veró notabis in utraque differentia commune genus, retrorsus adactam modicé linguam, tum labrorum orbem. parvus autem vel magnus rictus hic nihilo plus efficiunt, quám in A, & I, & y, efficere debeant. Hanc porro differentiam o parvi & magni valde distinctam Franci tenent, sed scriptura valde confundunt. O scribunt perinde ut proferunt, at ω scribunt per au, recentiores per ao: profitenturque nusquám o sonare apertius: quod verum est, sed literæ au vel ao sonum talem minime sonant. at o magnum, id est ω videtur á Francis illo sono explicari, quem scribunt per au: sonus enim ille motu oris licet vasto, attamen simplici & rotundo profertur, nō diductis labris neque variatis, quod in diphthōgo fieri necesse est. Dionysius ω tribuit tertium post α & υ bonitatis & plenitudinis locum. Comites secundi generis fiunt expromptis & prominentibus labris, linguaque deinceps extrorsum ad $\upsilon\pi\acute{o}\gamma\lambda\omega\sigma\iota\nu$ & basin linguæ depressa, ut u & y: analogia enim comitibus primi generis sic opponetur. U media lingua in mediā hypoglossim depressa, labro in fero clauso, supero aperto sonat altius, qualis sonus est græcæ diphthongi $\epsilon\upsilon$, quod Terentianus primo obscurius definivit:

*Et sola sonum redderet ex sua figura,
Productis autem coëuntibus labellis*

Natura soni pressior altius meabit.

Hæc enim figura non definitur à Terentiano: videtur autem trianguli cujusdam esse, cujus basis esset ad superum labrum apertum, concursus laterum ad inferum clausum, sed tamen figura quamvis hic insignis esset, non esset tamen sola in hac litera, cum oris figura suis quibusque literis, vocalibus præsertim, propria sit. Quare sonus & potestas quintæ vocalis non satis est hinc expressa. Verum Terētianus idem alibi clarius id expressit,

*Græca diphthongos ου literis tamen nostris vacat
sola vocalis quod u complet hunc satis sonum.*

Hic Terentianus manifeste docet u perinde sonare, ut ου græca diphthongus sonat. Atque hunc vocalis sonum Terentii comædiæ demonstrant in illis Græcis genitivis titulorum fabulis præpositorum, Græca Medandru, Græca Apollodoru, Græcé enim scriberentur hi casus μεδάνδρου, ἀπολλοδώρου. Sed argumentum soni insignius est apud Aufonium, de Laconibus, monosyllabo negandi adverbio ου, Regi negantibus,

*Una est in nostris, qua respondere Lacones,
Litera, & irato regi placuere negantes.*

Et quidem ne quis de potestate vocalis hujus addubitare posset, etiam à mutis animalibus testimonium Plautus nobis exhibuit: apud quē Menæchmo Peniculus ita respondet:

Me.

Me. Egon' dedi. Pe. tu, tu inquā. vin' afferyi noctuam,

Quæ tu, tu, usq; dicat tibi. nā nos jã nos defessi sumus.

Ergo ut antea ovium balatus *ñræ* literæ sonum, sic noctuarum cātus sonum quintæ vocalis vindicabit. Sed tamen cū sonū literæ hujus tā præclaris testimoniis demōstratū teneamus, cōcludere licet aut Græcos, aut Latinos, si sonus prorsus idē sit u & *ov*, lapsos esse: cū ab illis diphthōgus ab his vocalis fiat. Latinorū judiciū ut hic sequar, facit motus ipsius vocis simplex, perinde ut in cæteris vocalibus. Nam si o & y sonarent in quinta vocali, motus quoque vocis duplex esset: & quæ oris conformatio est in o & y, eadem esset in una vocali u: quod tamen nō est. Itaque Græcos hic lapsos esse potiūs quam Romanos credibilis fuerit. Quanta verō sit affinitas u cum o, ex Quintiliano, Plinio, Papyriano, notum est. Quid enim o & u permutatæ (ait Quintilianus libro primo) invicem, ut Hecobe & Notrix, Culchides & Pulyxena scriberētur? sic nostri præceptores (ait) cervom servomque u & o literis scripserunt: sic dederont, probaveront Romanis olim fuere. Denique o, teste Plinio apud Priscianum, aliquot Italiæ civitates non habebant, sed loco ejus ponebant u, & maxime umbri & Tusci. Atque u contrā, teste apud eūdem Papyriano, multis Italiæ populis in usu non erat, sed utebātur o, unde Romanorum quoque vetustissimi in multis dictionibus, loco ejus, o posuerunt: vt poblicum pro publicum, polchrum pro pulchrum, colpā pro culpam

culpam. Hinc igitur affinitas u cum o perspicitur. Quintilianus etiam affinitatem quandam u cum i indicat, cum ait: Non enim sic optimum dicimus ut opimum. quam tamen differētiam é longa & brevi non metior, id enim commune esset aliarum quoque vocalium. Vocalis ultima cōtractionem habet oris maximam, depressione extremæ linguæ, sonumque ad inferū labrum: quæ tria tribus in tertia vocali prorsus opponuntur. Inventio autem vocalis hujus ad Palamedem refertur, & ita Martialis loquitur,

Turbabis versus, nec littera tota volabit,

Unam sustuleris si Palamedis avem.

Sed sonus hujus literæ nusquam profertur ne à Græcis quidē ipsis, nedum à Latinis aut Frācis. sed habetur tanquam i. Figura tantum in scriptura & libris remansit. Sonum autem verum é quinta vocali liquida Terētianus & Priscianus definiunt. Terentianus subobscure hoc modo, de tertia ancipiti præcipiens:

Tertiam Romana lingua, quam vocāt y, non habet:

Hujus in locum videtur u Latina subdita,

Quæ vocem nobis rependit interim vacantis y,

Quando cōmunem Latino reddit & Græco sonum.

Communis autem sonus est u & y quando u liquescit. Quod Priscianus idē manifestiūs ostendit: u autē (ait) quamvis contractum, eundem tamen sonū (hoc est y) habet inter q & e vel i vel æ diphthongum positum, vt que, quis, quæ, nec non inter g & easdem uocales, cum in una syllaba sic invenitur, ut pingue, sanguis, lingua.

Hæc Priscianus. unde intelligimus interim, vocalem u liquidam sonare y Græcum, ut in quis & sanguis. Quin etiam ut antea sonum secundæ vocalis longé ab ovibus, quintæ á noctuis, ita sextæ possumus ab ave coccyge, quam cuculum Latini dicunt, recognoscere. Etenim illud ipsum ex avibus Aristophanis licet repetere, *χ' ὠπόθ' ὁ κόκκυξ εἴποι κόκκυ, τόθ' οἱ φοίνικες ἅπαντες τοὺς πυρούς ἀν καὶ τὰς κριθὰς ἐν τοῖς πεδίοις ἐθέριζον.* Et quando coccyx dixerit coccy, tum Phœnices omnes frumenta & hordea in agris demetunt. At inquam, sonus ille coccygis non desinit in i, sed in u liquidam: ut hic etiam aves barbarissimum nostrum coarguāt, qui vocalis sextæ non alium sonum facimus quàm tertix. Et tamen Terentianus & Priscianus cum affirmant y esse u liquidam & docent ubi u latinis lique scat, satis demonstrant Latinis vocibus y Græca nil opus fuisse: ideoque in Græcis vocibus Græcam litteram tantum adhibent, in Latina nunquam, ut mox rursus intelligetur é Quintiliano & Cicerone. Nominare veró *ψιλον*, ut e *ψιλον*, Græcis nulla causa fuit, quia nulla vocalis est, á qua per hoc epitheton dividatur, ut *ἐψιλον* nominatur contra *ἦτα*, & *ὀμικρόν*, contra *ὠμέγα*. Figura autem sextæ vocalis qualis esse debeat, é Pythagoræ philosophia Maro eleganti epigrammate declaravit,

Litera Pythagoræ discrimine secta bicorni,

Humanæ vitæ speciem præferre videtur.

Nam via virtutis dextrum tenet ardua callem,

Diffi-

*Difficilemque aditum primum spectantibus offert:
sed requiem præbet fessis in vertice summo.*

Molle ostentat iter via lata: sed ultima meta

Præcipitat captos, volvitque per ardua saxa.

His versibus poëta demonstrat alterum cornu erectum & arduum, alterum proclive, tandemque præceps. Itaque figura qualis hodie fingitur cornuum æqualiter inflexorum, non est vera illa Pythagoræ litera, nec legitima sextæ vocalis figura. Quā verò suavis fuerit Græcis, Latinisque auribus hic sonus, Quintilianus ostendit libro 12. de y & z præcipiens. Jucundissimas (ait) ex græcis literas non habemus, vocalem alteram, alteram consonantem, quibus nullæ apud eos dulcius spirant: quas mutuari solemus, quoties illorum nominibus utimur. Quod cum contingit, nescio quomodo velut hilarior protinus renidet oratio: ut in Zephyris & Zopyris. Hæc ille, quæ postea de z iterū considerabuntur. Ergo ut antea Terentiano i tertia vocalis, ita nūc Quintiliano y sexta renidere & subridere dicitur: ut analogia utrinque respōdeat. Quidam hanc vocalem putant apud Ovidium nominari hya, illo carmine,

Ipsæ suos gemitus foliis inscribit, & hya

Flos habet inscriptum, funestaque litera dicta est.

Alii tamen aliter hūc locum legunt, nempe pro hya, ai ai: quæ lectio approbatur etiā ex Theocrito, sicuti nos citavimus, eclog. 3.

Νῦν ὑάκινθε λάλη ταῖ σα γράμματα καὶ πλέον αἰ αἰ.

Græcis autem vocibus y duntaxat adhiberi,

jam

jam Terentianus & Quintilianus indicarunt, & Ciceronis locus sequens indicabit. Cognatio igitur quanta sit ipsius y cum u, Cicero in Oratore testis est, Purrhum (ait) semper Ennius , nusquam Pyrrhum : Vi patefecerunt Fruges, non Phryges ipsius antiqui declarant libri. nec enim græcam adhibebant literam: nunc autem etiam duas. & cū Phrygum, & cū Phrygibus dicēdum esset, absurdum erat aut tantum barbaris Græcam literam adhibere, aut recto casu solum Græcè loqui. tamen & Phryges & Pyrrhum aurium causa dicimus. Hinc igitur intelligimus cognationem vocalis Latinæ u cū Græca y.

Sed vocales tum principes tum comites adhuc sex fuere, tres diductæ, tres contractæ : in quibus terni gradus analogiam differentiarum oppositarum conservant. Consonantium deinde genera sequuntur, Semivocales & Mutæ. Semivocales adversis & sectoribus dentibus præcipuè fiunt. Primum genus earum in liquidis, imitatur primum genus vocalium in diductione labrorum & rictu. Aristoteles in semivocalibus, s & r principes numerat, sed sine definitione. S, triplicem differentiam habet, primam & secundam Terentianus præterit, tertiam exprimit, cum de s & x loquitur:

*Vicina quædam sibila dentibus repressis
Miscere videntur, tamen ictus ut priori
S promptus in ore est agiturque pone dentes,
sic lenis & unum ciet auribus susurrum.*

Sed

Sed sibilū malo quem primo proposuit, quā-
 furrum: ut sit sibilus, velut serpentis aut anse-
 ris, majus quiddam. Sic Dionysius *συριγμόν* sibi-
 lum hic præcipue nominat, & sic Capella diser-
 tius: S (inquit) sibilum facit verberatis denti-
 bus. Itaque etiam Terentianus præcipuam cō-
 sonantiam hic agnoscit, cum ait:

Vivida est hæc inter omnes, atque densa litera.

Et Priscianus libro quinto facit proximam vo-
 calibus. Itaque judicia hæc secuti primum con-
 sonantium locum huic literæ tribuimus. Quam
 verò gratus hic sibilus aurium iudicio fuerit, de-
 clarabunt deinceps sequentia. In mediis enim
 vocibus veteres etiam geminarunt, sicut ait
 Quintilianus libro primo. Ciceronis (ait) tem-
 poribus paulūque infra, ferè quoties litera me-
 dia vocalium longarum, vel subjecta longis es-
 set, geminabatur: ut *caussæ, cassus, divisiones*. quo-
 modo & ipsum & Virgilium quoque scripsisse
 manus eorum docēt. Atqui paululum superio-
 res, etiam illud quod nos gemina s dicimus *jus-
 si*, una dixerunt *jusi*. Quintilianus tamen libro
 duodecimo vocat s literam absconam: sed incō-
 stanter, dum græcarum literarum sonos efferre
 vult Latinis deprimendis, quasi & s Græca per-
 inde litera non esset. Dionysius item literæ hu-
 jus *συριγμόν* ferarum ait esse nō hominum: ingra-
 tumque & insuavem sonū hic omnino esse ju-
 dicat: odioq; ipsius *ωδὺς αἰρίμους* factas esse a vē-
 teribus. Est tamen consonantium prima & for-
 tissima hæc litera: sed frequentata ob id ipsum

aures offenderit. Hæc autē semivocalis triplicē soni differentiā apud Francos habet. Primus est qui latinē profertur in la, se, si, so, su, sy. Secūsus est quem Itali pronuntiant in C ante e & i, cum dicunt Cicero: quem Franci vitiosa scriptura notant per ch, cum dicunt capitulum, rem, chapitre, chose. Hic enim sibilus est ille serpentis, sed pinguior & crassior, nec mutæ c sonus potest huc convenire. Tertius est sonus sibili tanquam dimidiati, quem vulgo per Z scribimus abusi characterē græco, qui duplicatū sonū ipsius sigma Græcis significat, de quo postea in syllabis. Itaque cū musa, casus, dimidiato hoc sono pronuntiamus, latinā vocē francicē non latinē pronuntiamus. Utrū verō secūsus ille crassior an hic exilior sonus, sit liquor semivocalis primæ, cōjiciendū propono: qualis liquor in versu illo erat:

subulo finitimas propter astabat aquas.

Ut verō quintæ vocalis liquidæ nota, ita in semivocalibus defuit distinctus character. fuit autem in z levitas quædam græca ut antea in η & in ω: Nec enim z litera una est, cum geminū s s, aut σδ, ut Dionysio placet, id est, literas duas, nec ideo individuum sonū, significet. nec πιτίω aliter sonat quā πιτίωσ. Cōpendium igitur duarum literarū est in una nota, & cōpendium orthographiæ non prosodiæ: quia hic in voce, nō vna litera effertur, sed duæ distinguuntur. Itaque intelligatur compendium literarum pro una litera in arte literarū usurpari. & quidem cōpendium ineleganter & fallaciter inventum. Sonus enim

enim nota illa significatus in vnam syllabā non perpetuo cōcluditur, sed dividitur aliquādo, ut in illo Plauti loco, nō atticissat, sed sicelissat pro Græcis ἀττικίς, σικελίς. Imo veró nulla omnino litera ut Grāmatici profitentur in eadē syllaba geminari potest, sive in principio, sive in medio, sive in fine. atque ubi initiū facit, est δs non σσ. sicuti θεός non σσείς sed δεός. ut egregio isto Simonidis invēto barbarismum in orthographiā inductū videamus. & Quintilianū in hac extollēda litera valde miratus sum, cū σ tamen, unde ipsa cōstat, tantū extenuaret. Comites principis semivocalis in diductione labrorū sunt er & el, cujus utriusque differentiæ per analogiā vocalium quas imitantur, expressimus. Effectus autem magis est animadversus ab authoribus, quā causæ efficientes notatæ, sic autem Terētianus:

Vibrat tremulis ictibus aridum sonorem.

Hæc eleganter à Terentiano breviterque dicta sunt, ubi susurrū sibili illius levigati nunc agnosco. quidam irritati canis hic exemplum statuere: & ita Persius accepit satyra prima:

———— sonat hic de nare canina

Litera ———

Atque ut s.

serpentis, sic r canis litera nobis erit, nec Dionysij argumētum verebor ferarum literam, nec ideo hominum judicantis: Qui tamen idem author cū hanc asperitatem in e cōcederet, τῷ ὁμογενέων γενναιώτατον γράμμα, é congeneribus generosissimam appellavit. Verum aridum illum sonorē libētius audio, qualis videlicet in arbo-

rum foliis susurrus naturalis est, unde & Virgilio ilex arguta, pinusque loquentes appellantur. quod & Ausonius exposuit:

Est & arundineis modulatio musica ripis,

Atque arguta suis loquitur coma pinea ventis,

Incubuit folijs quoties levis Eurys acutis.

Hanc igitur arborum musicam in hac una litera statuo, sed tamen literæ hujus sonum firmiorem initio dictionis facimus, liquidiorē in medio & fine, ut in relege. & sane ut in prima consonante, sic in secunda sonus est integræ literæ alius, alius liquidæ. Sed liquor iste, quod sciã, a nemine est expressus, neque nota ulla figuratus, ne in vernaculis quidem linguis. Priscianus vividum illius principis literæ sonum hic quodammodo sentit, tātumque huic tribuit, ut cognationem ei cū vocalibus attribuat: quia detracta aspiratione intellectum retineat, ut Rector pro Rhetor, quia in secunda declinatione græca retineat a, tanquam & ipsa vocalis esset, ut ῥῆτα, ῥῆτας. Age veró, cognationem harum literarum paulo plenius & uberius demōstremus. Varro sexto de lingua, exēpla clara proposuit. Casmenarum (ait) priscum vocabulum ita natum atque scriptum est: alibi Carmenæ ab eadem origine sunt declinatæ, ut in multis verbis: in quo antiqui dicebant s, postea dicunt r. ut in carmine Saliorum sunt hæc, Cosauli, Dolosi, Eso. Omnia veró adpatula coēmisse, jam Cusiattii, Muses, Ruse: dumque Janusvenet, post melios melior, fædesum fæderum, plusima plurima,

ma, asena arena, janitos janitor. Quintilianus idem repetivit libro primo: nam ut Valesii (ait) & Fufii in Valerios Furiosque venerunt, ita arbos, vapos, labos etiam & clamos ac lasēs ætatis fuerunt. Atque etiam illæ commutationes cognationis inde remanserunt, verri versum, cucurri cursum, uro uffi, gero gessi. Ergo hæc s & r literarum cognatio est. Quid l litera? quibus authoribus tertiū ab s locū accepit? Quintiliano inquam, cujus illo primi libri loco, etiā de propaginibus aliarum sequentium admone-mur. Quarundam literarum (ait) vel exilitate vel pinguedine nimia laboramus, quasdam velut acriores parum efficimus, & aliis non dissimilibus, sed quasi hebetioribus permutamus: quippe r literæ, qua Demosthenes quoque laboravit, l succedit, quarū vis est apud nos quoque: & cum c ac similiter t non valuerunt, in g ac d molliūtur. Demosthenes (ait Tullius Oratorio primo) ita balbus fuit, ut ejus artis cui studeret, primam literam non posset dicere. R nempe quæ in Rhetorica prima est, dicere non poterat. l igitur dicebat. Da puero balbo Martialis hunc versum pronuntiandum:

Rara coronato plausere theatra Menandro.

Permutato r in l pronuntiabit,

Lala colonato plausele theatla Menandlo.

Ac quod Quintilianus ait r ipsius l sonum molliorem habere, Capella definitione quā sequimur usurpavit. L (ait) lingua palatoque dulces-

cit. Et sic Dionysius *αγλυκύτατον* dulcissimā literā nominat. Atqui mitior & lenior litera triplicē sonū (ut Plinio apud Priscianū videtur) habet: exilem, quando geminatur secūdo loco posita, ut *ille, Metellus*: plenum, quādo finit nomina & syllabas, & quando habet ante se in eadē syllaba aliquā consonātem, ut *sol, sylva, flavus, clarus*: medium in aliis, ut *lectus, lecta, lectum*. hāc Priscianus ubi etiā cognationem l cum r ostendit, quod r in l mutetur, & l in r, ut *a niger nigellus, ab umbra umbella*. Aliquando etiā l in s ut *vello vulsi*. Atqui prāter hunc triplicem sonum, liquor vernacula lingua sentitur, qualē sentimus cū Francicē dicimus *delicatum, foliū, douillet, fueillet*, ubi tribus integris literis barbāre admodum utimur ad dimidium unius sonum declarandum. Liquida pressius diducta sequitur in em & en. mugitus autē ipsius videtur eā m mutā facere: mugitus tamen ipse per se se exauditur, crassior in ipso m, subtilior & exilior in n, & quidem aptius expressus Grācis nominibus *μυ & νυ*, si tamen ea legitimē per sextam vocālē proferantur. atque hi soni sint in utraque litera *κεραρυδεις* corniculatī. De m Terentianus audiat prāciens, cum eam tertiam semivocalem fecisset,

At tertia clauso quasi mugit intus ore.

Et rursus alio loco de eadem litera,

mugit intus abditum ex cæcum sonum.

Et iterum cum dixisset eam subjici ipsi s,

Loco intimo fauces propè ipsas litera hāc excluditur.

M (ait

M (ait Cappella) labris imprimitur. Hujus literæ mugitū etiā illum Quintilianus proposuit. Quid (ait libro duodecimo) quod pleraque nos illa quasi mugiēte litera claudimus m, qua nullū græcé verbū cadit? Triplex veró sonus hujus literæ á Prisciano libro primo declaratur. M obscurum (ait) in extremitate dictionū sonat , ut *templū*: apertū in principio, ut *magnus* : mediocre in mediis , ut *umbra*, utrū veró de tribus his sonis unus sit liquor hujus semivocalis , an alius præterea ut in l fuit, nō est facile divinare. Certe Franci pronuntiamus in medio & fine literā hāc pene oppressam ore aperto, cū dicimus *tombe*, *tam cam*, & sic latinas voces, *ambo*, *dominā*, sonamus. Quintilianus veró ait libro nono in e molliri m ultimam, si sequatur vocalis , nō tolli quidem, sed tamen obscurari. Illa (ait) Cēсорis Catonis diem hanc æque m litera in e mollita. Que in veteribus libris reperta mutare imperiti solent , & dum librariorū inscitiam insectari volunt, cōfitentur suam. atqui eadem illa litera quoties ultima est, & vocalē verbi sequentis ita contingit, ut in eam transire possit: etiam si scribitur, tamen parum exprimitur, ut:

Multum ille ——— &

Quantum erat ———

adeo ut penē cujusdam novæ literæ sonum reddat, neque enim exprimitur, sed obscuratur, & tantum aliqua inter duas vocales velut nota est, ne ipsæ coeant. idēque rursus libri ii. capite 3. ait eodē loco m dissimulari. Quod veró Quintilia-

nus ait m literam, vel in pronūtiando carmine, non tolli, sed obscurari. Priscianus docet exemplo Ennii aliquando ne mensura quidem tolli. Finalis dictionis (ait) subtrahitur m in metro plerumque, si á vocali incipit sequens dictio. ut,

Illum expirantem transfixo pectore flammæ.

Vetustissimi tamen non semper eam subtrahebant. Ennius in decimo Annalium:

Insignita fere tum millia militum octo.

Quod veró Priscianus citat ex Ennio, id etiam ex Lucretio perspicui potest libro primo:

Corporum augebit numerum summæque sequetur.

Ergo considerandum propono in hac liquida, quisnam sonus liquorem quartæ hujus semivocalis exprimat: an de tribus illis aliquis unus, an obscurior hic á Quintiliano, an denique alius. Alius enim sonus est integræ, alius liquidæ. N literã ipsi m subjeci velut ipsius molliorem quendam & suaviorem sonum. Græci pariter ac Latini statim post m, proximum n fecere. Ea re tamen non admodum moveor, cum in reliquis verū potius sequutus sim. Quintilianum lib. 12. hic attendo, qui hujus literæ jucunditatem illius duritiei opposuit, cum ait: Quid quod pleraque nos illa quasi mugiente litera cludimus, m, qua nullum græcè verbum cadit? at illi n jucundam & in fine præcipue quasi tinnientem illius loco ponunt, quæ est apud nos rarissima in clausulis. Hæc ille. At veró sic n in ista mollicie degeneravit, ut pristini mugitus nil feré retineat. & labiis nihil admodum nisi extremis utitur.

In

In hac tamen lenitate, principis literæ cognitionem quandam, è dentium & palati organis, cum dētium palatique literis assumpsit. Terentianus palatum in hac definienda litera statuit, cum eam quartam semivocalem fecisset,

Quarta sonitus fingitur usque sub palato,

Quo spiritu anceps coëat naris & oris.

Capella dentes adjunxit, cum ait, n lingua dentibus appulsa collidi. M mutatur in n sequentibus primis quatuor mutis T vel D, item C & G: ut tam tantum tandem, idem identidem anceps, num nuncubi, &, ut Plinio placet, nūquis nūquam. item sequente f, ut anfractus. Contra n mutatur in m sequente m. unde illud Quintiliani libro primo, Immunis (ait) illud n, quod veritas exigit, sequentis syllabæ sono victum, m gemina cōmutatur. Item sequentibus cognatis B vel P, authoribus Plinio, Papyriano & Probo, ut imbellis, improbus. Sed satis de varia cognatione m. & n. sonus hujus audiatur. Plenius in primis sonat (ait Priscianus) & in ultimis partibus syllabarum, ut nomen, stamen: exilius in mediis, ut amnis, damnum. Atque n ante G & C literas (ut Nigidius apud Gellium docet) alia vis. ut in nomine anguis & angaria & anchora & increpat & incurrit & ingenuus: in omnibus enim iis non verum n, sed adulterinum ponitur. Nam n nō esse lingua indicio est. nam si ea litera esset. lingua palatum tangeret. Hæc doctissimus ille Nigidius. Quod verō negat palatum tāgi, id accipit propter exilitatem, quod

exiliter tangat. quomodo enim á palato ad na-
res sonus hic transfret, si palatum omnino non
tangeret? Sed tamen præter illum duplicem &
pleniorē & exiliorem sonum, & hunc á Nigi-
dio adulterinum, liquor est quidam in nostro
vernaculo sermone, cū dicimus Hispanū, sociū,
Espagnol, *cōpaignon*, ubi tribus literis integris, di-
midiatū unius sonū tali barbarismo scribimus,
quali antea tertiæ semivocalis dimidiatum so-
num expressimus. Verūtamen in semivocalibus
liquidis liquor ipse utcunque nobis apparuit.
Semivocalis firma succedit in Jod, & Vau, Ef.
Veterū nemo quod animadvertere potuerim,
expressit vim Jod literæ. facta figura est vau cō-
sonæ: factū nomen: explicatus sonus, ut postea
dicetur. in hac nihil simile, quæ tamen habet
usum non minorem. Claudius imperator lite-
ras tres Romanis imperaverat, ait Suetonius.
quænam veró hæ literæ fuerint, tacet. duæ no-
minantur á Prisciano, digamma, & antisigma,
Credibile est hujus cōsonæ nomen aliquod, ali-
quam etiam figuram factam esse: at quodnam
id fuerit, divinare difficile est. Nos Hebræorum
exemplo, Jod appellamus, & figuram attribui-
mus quam in Hispanorum & Francorum ser-
mone versatam perspeximus. Jampridem enim
Hispanis nescio quis dedit: Franciæ certe nunc
nuper Lodoicus Megretius utēdam proposuit,
cujus in conformanda gentis suæ lingua indu-
striam valde equidem probo & laudo. Sonum
veró sequimur quem communis usus obtinet,
cum

cum nil á veteribus proditum, nec ipsi melius quicquam videamus. Itali & Hispani cum Latina verba pronunciant, hic vocalem non consonam faciunt: at ipsimet cum vulgari lingua proferunt, sonum eundem quem nos efficiunt: & vim consonantis, non vocalis ostendunt. quod sequimur. Eodem autem nomine & caractere vocalem & consonantem appellare & scribere, ut Latini nominarunt & scripserunt. Logica prorsus nulla fuit, nam si nomine & caractere suo & proprio, vocalis recte & vocatur & scribitur, non potest eodem nomine & caractere consona recte vocari & scribi. *Vau* & *Ef* imitantur differentias orbis *u* & *y*. *V* imitatur *bom* *bum* *apum*.

Bombilat ore legens munera mellis apes,
ait author *Philomelæ*. ut igitur antea ab ouibus & avibus, ita nunc ab apibus sonum hunc licet animadvertere. *Vau* cōsona Latinis, *Varrone* & *Dydimo* testibus, nominata est. ¶ figura á *Claudio Cæsare* facta etiam est. vis ejus & potestas est eadem quæ digamma *Æolici*, ut *Terentianus* ostendit: cum de *j* consona dixisset, cui consonæ *vau* consona præisser.

Versa vice si sit prior v, sequatur illa.

Cum dico vide, contulit i sonum priori.

Ast ipsa manet tempore quo sonabat ante.

Vocalibus hoc & reliquis prædita servat,

Ut vade, veni, vota refer, teneto vultum.

Crevisse sonum perspicis & coisse crassum,

Unde Æoliis litera fingitur digammos,

Quæ de numero sit magis una consonantum,

Vocalis ni istum mage quàm versa sit usum.

Priscianus idem repetit: sic enim de hac litera Priscianus. V veró loco cōsonantis posita, eandem prorsus in omnibus vim habuit apud Latinos, quam apud Aeoles digamma: unde á ple-risque hoc nomen datur, quod apud Aeoles ha-buit olim ꝑ digamma, id est vau, ab ipsius voce profectum, teste Varrone & Didymo, qui id ei nomen esse ostendunt, pro quo Cæsar hanc fi-guram ꝑ scribere voluit. quod quamvis illi re-cté visum est, tamen cōsuetudo antiqua supera-vit. Typographi veró nonnulli tacito consensu figuram vau cōsonæ, hanc v nempe pro digam-ma illo Æolico induxerunt, & figura videtur aptior propter affinitatem cum vocali u, & cer-te jam nobis usitator. Itaque quod ratio jam-pridem suaserit & vsus tacitus approbarit, ne-gligendum non arbitramur. Sed literæ conso-nantis á vocali tam diversæ figuram quoque di-versam sequimur. utrū autem vav an vau Varro & Didymus appellarint, divinare difficile est. Priscianus tamen affirmat ea consonante nullá syllabam claudi. Itaque nos vau potius quàm vav diximus. F literæ definitionem Terentianus his versibus complectitur, cum primam semivoca-lem fecisset,

Imum superis dentibus deprimens labellum

Spiramine leni, velut hyrta graja vites,

Hanc ore sonabis, modo quæ locata prima est:

Adversa palati supera premendo parte,

Obstan-

*Obstansque sono, quem ciet ipsa lingua nitens,
Validum penitus nescio quid cogit inire.*

Sic Terentianus spiritū leniorem in f insinuat,
quā sit in aspera ꝑ græcorū, sicut rursus ait idē:

F literæ à Græca ꝑ recedit lenis & hebes sonus.

Idem Capella profitetur, cum ait f dentes labrū
inferius deprimētes. Habet autē f sonum sono
vau literæ persimilē: quod etiā Priscianus pau-
lo post ostendit. Habebat autem (ait) hæc f li-
tera hunc sonum, quem nunc habet u loco con-
sonantis posita, unde antiqui af pro ab scribere
solebant. sed quia non potest vau, id est, digam-
ma, in fine syllabæ inveniri, ideo mutata est f in
b. sibilū quoque pro sibilū (teste Nonio Mar-
cello de doctorum indagine) dicebant. Ergo
hæc Priscianus de consonis v & f. vnde intel-
ligimus in f, & v duas potius figuras, quam
literas esse. Nos tamen in v bombilum illum
apum potius efficimus, quam flatum, qualis au-
ditur in f. Sed Priscianus tamen ait duas istas
literas v & f sono unas esse, argumentoque ex
græco digamma sumpto ita concludit: Digam-
ma (ait) sono est f: & sane quidam f ex dupli-
ci ꝑ factum ita putant F, & inde digamma ap-
pellari, at v sono digamma est: v itaque sono est
f. Et quidem Aeoles ut vitarent asperitatē lite-
ræ ꝑ, digamma fecerunt, cuius sono asperitas il-
la pinguesceret, ut ait Sergius. Quod idem Pri-
scianus ait Romanos fecisse. Quamquam (ait)
antiqui Romanorum Aeoles sequentes, loco
aspirationis eam ponebant, effugientes quoque

ipsi aspirationem. Quintilianus etiā cognatio-
 nem cū ph libro primo ostendit cum græculum
 testem a Cicerone derisum ait, qui φ pro f pro-
 nuntiaret. Græci (ait) aspirare solent φ, ut pro
 Fundanio Cicero testē, qui primā ejus literam
 dicere non posset, irridet. Differentia verō quæ
 sit inter f & φ seu ph sentietur, si separatim p
 sonus animadvertatur, ut sonaret si Pundanius
 diceretur : tū ad p adderetur spiritus asper. hos
 duos cōjūctos sonos p & h cū perceperis, intel-
 liges quamobrem testis ille a Cicerone derisus
 sit, mutatoque nomine derideamur, qui duarū
 literarū nullam differentiam sentiamus. Præua-
 luit tamen illius in scribēdo saltem vitiū, quāvis
 soni differentia seruaretur. Nam Diomedes aliā
 inter f & φ differentiam facere non videtur, nisi
 quod f in latina voce, ph in græca adhibeatur,
 at tēpore Prisciani f pro ph addebatur. In latinis
 dictionibus (ait) nos quoq; pro ph f cœpimus
 scribere, ut filius, fama, fuga: nisi quod est aliqua
 in pronūtiatione hujus literæ differentia cū so-
 no ph ut ostendit illius palati pulsus, linguæ, la-
 brorum, nec tam fixis labris est pronuntianda f
 quomodo ph. atque hoc solū interest inter f &
 ph. Hæc Priscianus, verē. nā labra in p cōcludun-
 tur, ut mox dicetur. Sonus igitur ille mitioris &
 lenioris spiritus a Terētiano audiatur. Quinti-
 lianus enim mihi videtur etiā hic nimīū ἐλλυγίζην,
 dū literæ hujus asperitatē nescio quam sibi cō-
 miniscitur: cū interim tamen fateatur digamma
 Æolici, quod ad emolliendā asperitatē literæ φ
 quasi-

quæsitum est, sonum in ea sentiri. Illa verò (ait libro duodecimo) pene non humana voce, vel omnino non voce potius, inter discrimina dentiū efflanda est, quæ etiam cū vocalem proxima accipit, quassa quodāmodo: utique quoties aliquam consonantiū frangit (ut in hoc ipso frangit) multo fit horridior. A eolicæ quoque literæ, qua cervum servumque dicimus, etiā si forma a nobis repudiata est, vis tamē ipsa nos persequitur. Hoc Quintiliani judiciū est de f litera, sed Græcæ laudis immodico studio lōgius prolapsi. Debit enim digāma græcorū unā reprehēdere, quoniā eandē utriusque potestatē facit: imo verò debuit φ græcorū potiūs dānare, quia f mitiorem sonū & leniorem habet quā φ. F autē semivocalem esse Terētianus asseruit, & flatus ipse, qui per se se exauditur, facile cōtra Priscianum vindicabit sibi semivocalis definitionē. Nā Priscianus argumentū quod f sit muta, quia usurpatur pro muta, leve est. Nā f etiā pro ha, eodē auctore, usurpatur, & sic non esset omnino litera.

Atque hæc de semivocalibus, veniamus ad mutas. Harū definitio sic est apud Terētianum:

Pars muta soni comprimet ora molientum:

Hic cæca soni vis penitus subest latetque.

Ut non labiis hiscere, non sonare lingua,

Ullumve meatum queat explicare nisus,

Vocalia rictum nisi iuncta differarint.

In qua definitione illud, *Comprimi ora molientum*, de clausis labris nequaquam est intelligendum. Labra enim patent in quatuor t, d, c, g:

quæ clauduntur in B, p. sed compressio hæc de astrictione interiore intelligatur. Sonus tamen in omnibus est mutus, sed minus in illis quatuor. Itaque partitionem quandam etiam è vocalium partitione imitantur hiatu & orbe: primumque genus ex apertis & diductis labris, in species duas distinguimus, dentium & palati organo. Cognatio prima est Te & De. definitiones utriusque ita sunt in Terentiano:

T qua superis dentibus intima est origo,

Summa satis est ad sonitum ferire lingua.

Sed vitiose post i pronuntiamus pro f, ut in *gratia, dentium, vitium, quæ pronuntiamus tanquam grasia, densum, visum.* At hoc modo semivocalis primæ sibilus effertur, non mutæ nixus dentibus inhibitus. Nec veterum Grammaticorum quisquam præcepit mutum literæ hujus sonum ante i vocalem, sequente alia vocali, semivocalem fieri. qui tamen tam religiosè singula alioqui momenta persecuti sunt. Grammaticorum recentiorum id fuit, è vernaculis linguis iudicium de vetere Romana lingua facientium. Georgius Valla recens Grammaticæ author recentioribus præbuit hic occasionem nescio quam, ut T ante vocalem pronuntiandum censerent ut in pueritia, duritia, quasi puericia duricia. Sed hi testes peregrini & tam longè à Romana civitate remoti, in quæstione de cōsuetudine populi Romani, audiendi non sunt. Quidam autem hic pronuntiant T tanquam scriberetur ts: ut *gratia* dicunt tanquam scriberetur *gratsia*

gratia. In quo error est etiam crassior priore, cum pro unica muta, sumatur muta cum semivocali. Quare T ante i sonare debet ut ante a & o. D literæ sonus sic à Terentiano definitur:

At portio dentes quoties suprema linguæ

Pulsaverit imos, modicæque curva summos:

Tunc D sonitum perficit, explicatque vocem.

D verò remissionem esse ipsius T, jam ante ex Quintiliani loco patuit de c & g. Cum c (ait) ac similiter t non valuerunt, in g ac d molliuntur. Quid T (ait idem) literæ, cū d quædam cognatio? Quare minus mirum si in vetustis operibus urbis nostræ & celebribus tēplis legantur Alexander, Cassantra. Quomodo autem T molliatur in d, consideratione non mediocri indiget, cum ipsius d asperitas à Quintiliano reprehendatur. Quid? (ait libro duodecimo) quod syllabæ nostræ in b literam & d innituntur? adeo aspere, ut plerique non antiquissimorum quidem, sed tamen veterū mollire tentaverint, non solum averfa pro abverfis dicendo, sed in præpositione b literæ absonā & ipsam s subiiciendo. at Quintilianus in illa quæstione cum Græcorum eloquentiam ex literarum suavitate vult extollere, argumento suo videtur indulsisse, & græcarum literarum sonis efferendis, nimium latinis detraxisse: & quidem argumento inepto, nec enim in præpositione ab, s subiicitur, sed potius detrahitur, ut b mollius sonet (præpositio enim est una Abs, ut ait in Oratore Cicero) nec s absona litera est Latinis potius quam

Græcis, cum fit communis. Ergo Quintiliani talis oratio nihil nos moveat. prior ejus sententia verior habeatur. Sed hæc satis de T & D. Altera cognatio sequitur diductarum mutarum in Ce & Ge. C porro, Qu & Ka sonum & cognitionem, vel potius ταυρότητα identitatem Terentianus sic explicat,

Utrumque latus dentibus adplicare linguam

C pressius urget, sed hinc hincque remittit,

Quo vocis adhærens sonus, explicetur ore.

K, perspicuum est, litera quod vacare possit

Et q similis: namque eadem vis in utraque est.

Quia qui locus est primitus unde exoritur c,

Quascunque deinceps libeat jugare voces,

Mutare necesse est sonitum quidem supremum,

Refert nihil K prior, an Q fiet, an C.

Terentianus hic tantum posteriorem soni causam ē dentibus attingit, nec dētes ipsos definit. Capella subtilius idē interpretatur. C (inquit) molaribus super linguæ extrema appulsis exprimitur. Neuter palati causam attigit, percutitur tamen ante palati cælum intima lingua. Sic etiam cognatæ literæ Q & K palato formantur. de quo sic Capella: K faucibus palatoque formatur, Q appulsu palati, ore restricto. Quintilianus verò & Priscianus cum Terentiano consentientes non tam tres hic literas, quàm unius literæ tres figuras faciunt. Sed K una voce omnes Grammatici tollunt. Q (ait Quintilianus) quæ & ipsa quorundam nominum nota est, & K, cujus similis effectus speciesque, nisi quod paulum

paulū à nostris obliquatur: & apud Græcos nunc tantum in numero manet. Hic Quintilianus facit trium literarum C, Q, K, sonum eundem: & K latinis otiosum esse ait. Sed eandem literam eodem libro plenius rejicit. K quidem (ait) in nullis verbis utendum puto, nisi quæ significat etiam ut sola ponatur. Hoc eo non omisi, quod quidam eam, quoties a sequatur, necessariā credūt: cum sit c litera, quæ ad omnes vocales vim suam perferat. Terentianus igitur & Quintilianus attentē & consideratē hic audiendi sunt, cū ajunt trium literarum unum sonum ante quamvis vocalem esse. Hinc enim patet c ante e & i vitiosē à nobis pronūtiari sibilo s literæ, ut *amice*, *amici*, vulgo sic enuntiamus tanquam scriberemus *amise*, *amisi*, & literam ipsam appellamus tanquam scriberemus *se*. Atqui c (ut Quintilianus jam nobis exposuit) ad omnes vocales vim suam perfert, quam utique non perferret, si ante e & i sibilaret, non mutiret. neque veterum grammaticorum quisquam monuit ex hac muta semivocalem fieri. Et quidem c esto ultima vocis litera, ut in *nunc*, *dic*, *duc*, *fac*: illinc intelles, ex sono nullius literæ contagione affecto, nomen ejus proprium ac germanum esse tanquam *Ke* scriberetur, non tanquam notetur *Se*. Itali pinguius hic quiddam sonant, ad differentiam sibili: & tolerabilius id est, sed tamen verus sonus est idem (ut authores illi nos docuerunt) c ante e & i, qui est ante a & o, & tamen in *Cicero* Italicus sonus etiam facit ē muta semivocalis.

vocalem. quod Latinum non est, sed Gotticum aut Francicum. Quare barbarismus hic est talis, qualis antea in t dictus est, cum *gratia* pronūtiatur, tanquam *grasia* scriberetur. Sed idem Priscianus de uno trium literarum sono plenius repetit. k enim (ait) & q, quamvis figura & nomine videātur aliquam habere differentiam cū c: tamen eandem tam in sono vocum, quam in metro continent potestatem. Nulla enim ratio videtur cur a sequente k scribi debeat. *Carthago* enim & *caput*, sive per c sive per K scribantur, nullam faciunt, nec in sono nec in potestate, ejusdem consonantis differentiam. Quinetiam ipsius q eandem cum c potestatem esse Priscianus demonstrat, his argumentis: Quod si (ait) q alia litera existimanda est quam c: q quoque, cū similiter præponitur u amittenti vim literæ, alia putari debet: & alia, cum id non facit. dicimus enim *anguis* sicuti *quis*, & *augur* sicuti *cur*. Er paulo post de q. Nisi (ait) eandem vim haberet quam c, nunquam in principiis infinitivorum vel interrogativorum quorundam nominū posita, per obliquos casus in illam trāsiret, ut *quis*, *cujus*, *cui*, similiter a verbis q habētibus, in quibusdam participiis in c transfertur, ut *sequor*, *secutus*, *loquor*, *locutus*. Argumenta Prisciani hæc sunt, sed illud prius acutius est posteriore, posteriore tamen cognatio ostenditur é cōmutatione. Autoritas Varronis multo majoris ponderis est: qui, teste Censorino, neque k neque q adhibuit in numero literarū. De k assentimur:

timur: de Q non item. quoniam ipsius c species quædam sit ad aliquē usum selecta. Constet tamen hic figuras quidem tres esse, C, Q, K: sed revera vnam literam. Quod verò q ante liquidam u tantum adhibeatur, Quintiliani præceptum est: Duras (ait libro duodecimo) & illas syllabas facit, quæ ad conjungēdas demū sibi subiectas vocales est utilis, alias supervacua: ut *equos* ac *equum* scribimus. Idem Terentianus:

*Namque q præmissa semper u, simul mugit sibi,
Syllabam non editura, ni comes sit tertia*

Quælibet vocalis. illis hoc & exemplis proba:

Nāq; equos vel æquor, quæstus aut aquā scribimus,

Et queo & querela, quercus & quater q prædicta est.

Idē Priscianus. Q verò (ait) propter nihil aliud scribenda videtur esse, nisi ut ostendat sequens u ante vocalem in eadem syllaba positā perdere vim literæ in medio: denique (ut Velius Longinus ait) quidam in hac litera sola, etiam u intelligi putant. Itaque scribunt *qs*, *qid*, *qæro*, Quod & Terentianus admonuit:

Quippe q, non constat aliter quam duabus c et u:

Sic Diomedes ait q esse compositam ex c & u. Ergo hæc de tribus figuris unius literæ. G autem velut c levigata est. id enim Terentianus diserte ait cum de c dixisset:

G porro retrorsum coit, & sonum prioris

Obtusius ipsi prope sufficit palato.

Nomen verò hujus literæ ex ultimis syllabis sic intelligitur, ut antea nomen ipsius c. dic enim

regs gregs, atque s detrahe: audies sonum verum
 qui ante omnes vocales esse debeat. Et illud est
 nimirum Quintiliani de literarum successionem
 jam ante repetitum, Quarundam literarum vel
 exilitate vel pinguitudine nimia laboramus:
 quasdam velut acriores parum efficimus, &
 aliis non dissimilibus, sed quasi hebetioribus
 permutamus. Quippe ρ, qua Demosthenes quo-
 que laboravit, λ succedit: quarum vis est apud
 nos quoque, & cū c ac similiter t nō valuerunt,
 in g ac d molliūtur. Ergo g nihil aliud est quam
 c lene ac molle, & Diomedes libro secundo no-
 vam ideo consonam vocat. Hinc cognationis
 cōmutationes κυβερνήτης gubernator, κώβιος gobi-
 us, egi actum, quadringenta, septingenta, pro
 quadrincēta septincenta. Sed affinitas ex Quin-
 tiliano multo notior illa est. Quid (ait libro
 primo) quæ scribuntur aliter quam enuntian-
 tur? Nam Gajus c litera notatur: nec Cneus eā
 literam in prænominis nota accipit, quam so-
 nat. Quam eandem cognationem Terentianus
 exposuit his versibus: quibus & causa illa supe-
 rior habetur:

*Scribimus prænomen unū C quidē præponimus:
 G tamen sonabit illic, quando Cneum enuntio.
 Asperum quia vox sonorem levioꝛe interpolat:
 Vel priores g Latini nondum ab apice finxerant.
 Cajus prænomen proinde c notatur, g sonat.
 Sic amurca, quæ vetuste sæpe per c scribitur,
 Esse per g proferendam crediderunt plurimi:
 Quādo ἀμοργή græca vox est, γάμμα origo præferat.
 Ergo*

Ergo videmus veterum tantum studiū in vnius literæ commutato sono, ut g pro c proferatur, id est muta pro muta cognata, an tacituros fuisse putamus de tanta illa commutatione mutarum t & c? id profecto non est credibile. Ergo ē proxima cognatione c & g, etiam intelligimus linguæ nostræ vitium idem esse in sono g ante e & i, quod in c: cum sonus idem ante omnes vocales esse debeat. itaque *rege regis* pronuntiare tanquam *reje rejs* scriberetur, barbarismus est, qualis est in quibusdam Germanis ante a, o, u, sic enim pronūntiant *Gallus, gobijs, gula*, tanquam scriberetur *Jallus, jobijs, jula*. X simili vitio atque *zeta* in literas venit. est enim compendium duarum literarum c s vel g s, non autem una litera, cujus potestatem indicat Terentianus cū de phi dixisset:

Mixtura secundæ geminum parat sonorem:

Quia c simul & quæ prior est jugando nisum,

Retrorsus adactam solidant premuntque vocem.

Ix veró potestatem habere c s, g s, ex Varrone audiamus. Quid similius videtur, quam in his est extrema syllaba, *crux, frux*? quas qui audit voces, auribus discernere potest nemo, cū easdem non esse similes ex aliis verbis intelligamus: quod cum sint *cruces & fruges*, & de his extremis syllabis exemptum sit c, ex altero g: ut ex c & s *crux*, ex g & s *frux*. quod item apparet, cum est ademptum s, nam fit unum *cruci*, alterum *frugi*. Priscianus idem libro primo repetiuit, X etiā (ait) duplicem loco c & s vel g & s postea

à Græcis totam assumpsimus, ut dux ducis, rex
 regis. Atque in his exemplis animaduertimus x
 redire in simplices c s, g s. Sed tamen hanc lite-
 ram & Quintilianus & Cicero improbarunt.
 Nostrarum literarū ultima x (ait Quintilianus)
 qua tamen carere potuimus, si nō quæsissemus.
 Cicero in Oratore, Quinetiam verba sæpe con-
 trahuntur, nō usus caussa, sed aurium. Quomo-
 do enim vester Axilla ala factus est, nisi fuga
 literæ vastioris? quam literam etiam é maxillis,
 é taxillis, vexillo & paxillo, consuetudo elegās
 latini sermonis evellit. Sic igitur Tullius, unde
 intelligimus hac litera non tantum Romanos
 carere potuisse, ut Quintilianus sentit, sed vo-
 luisse, cum de industria sic ejus vastitatem fuge-
 rint. Et quidem si justa caussa fugiendam pro-
 sodiam literæ hujus veteres illi principes puta-
 verint, multo justiore ejus orthographiā fugiē-
 dam putavissent, cum c s & g s distinctius sonos
 suos exprimant. Cum enim nex & grex scribi-
 tur, ambigua lectio est ex hac nota, utrum *necs*
grexs, an *necs grexs* legendum sit: neque hic litera
 est nota ad rem intelligendum, sed res ipsa ante
 cognita, est lectionis argumētum. Deinde bar-
 barismus ille qui fuit in ξέτα, huc etiam redit, ut
 una veluti litera duarum syllabarum literas cō-
 plectare: ut in expiro. nam *ec* prima syllaba est:
 secūda *spi*, & tamen *ecs* in primam syllabam vi-
 tio ingeniosi hujus compendii includitur. Ita-
 que duplex ista litera barbarismum quoque du-
 plicauit. Quare ut duplex est conjunctio c s &

g s,

gs, ita hic duplici charactere opus fuit. Quare ut antea Simonides inventione longarū η & ω , item γ , sic Palamedes inventione ξ duplicis nulum Grammaticæ adjumentum attulit. Atque hæc de mutis apertis, clausæ sequuntur Be & Pe. cujus utriusque literæ definitio apud Terentianum propter affinitatem conjuncta est:

B litera vel p quasi syllabæ videntur,

Junguntque sonos de gemina sede profectos.

Nam muta jubet portio comprimi labella:

Vocalis at intus locus exitum ministrat.

Compressio porro est in utraque dissonora:

Nam prima per oras etiam labella figit.

Velut intus agatur sonus: ast altera contra,

Pellit sonitum de mediis foras labellis.

Græci ut ante proposuimus, in sex cōsonis affinitatē docuerunt p simplicis, b mediæ, phi aspiratæ. b igitur plenioris est soni & durioris, quā p. quod ostendit ipsa definitio. nam b oris labiorum compressis intus mutit: p foras erumpit ē mediis labellis. Quare præponimus b ut plenius & asperius, cui emolliendo succedat p. B autem idem est quod β : & similiter utrumque sonare debet, ut Cratini locus ille, ex ovium balatu $\beta\eta$ $\beta\eta$, demonstrat. Græci veró recentiores vitiose pronuntiant ut digāma Æolicum, atqui jam antea ex Quintiliano de asperitate b literæ dictum est, ut absona illi videatur, & argumēto Quintiliani respōdimus. Quintilianus etiā cognationē b literæ cū m lib. i. proponit, loco jam ante proposito. Sed b quoque in locū aliarū de-

aliquādo. unde Burrus, Bruges, Belena: nec non
 eadē fecit ex duello bellū: unde duellios quidā
 dicere Bellios ausi. Hic pro p, ph, h, positum b
 Quintilianus ait. dicimus enim Pyrrhus, Phry-
 ges, Helena. Quæ demonstrant b latinis veteri-
 bus gratius fuisse, posteaque mollitū in p. sed &
 illa cōmigratio hic est d in b: sic in thematis ver-
 borū cū sit b, pręteritis ferē mutatur in p, quod
 ait Priscianus libro decimo, Mutatur b in p se-
 quēte s: ut scribo scripsi, nubo nupsi. nunquam
 enim (ait) b ante s in principio syllabę potest in-
 veniri, ut pseudolus, ipse. Et rursus ibidē, Nulla
 autē ait caussa alia est mutandæ b in p ante s in
 principio syllabę positę, nisi euphonia: cuius ra-
 tio apud Gręcos quoque obseruantissimos eius
 seruata est in supradictarū consonantiū scriptu-
 ra, ut κρύβω ἐκρύψαι κέκρυπται, λείβω ἐλάψαι ἐλάσπται. pro
 ψ enim Gręca nos in principio syllabę, ps scri-
 bimus: ut nubo nupsi nuptū, scribo scripsi scri-
 ptū, scalpo scalpsi scalptū. Priscianus generalē
 mutationis caussam hic attulit euphoniā, specia-
 lē autem & propriā ex affinitate literarū verius
 attulisset, sicuti primo libro proposuit. Hęc ve-
 ro affinitas b & p efficit ut etiam non scriptæ li-
 teræ p sonus, pro b scriptæ sono pronuntietur.
 Quæri solet (ait Quintilianus libro primo) in
 scribendo prępositiones sonum quem iunctæ
 efficiunt, an quę separatæ, obseruare conveniat:
 ut cum dico obtinuit. secundam enim b literam
 ratio poscit: aures magis audiunt p. Gręci habēt
 hic duplicem literam, ψ, pro ps, quam latini re-
 pudia-

puddiarunt, nisi quod Claudius antifigma dicitur á quibusdam scripsisse. si ita est, caussa multo iustior hic fuit. Fuerat & hoc compendiũ præcipue probandum, cum in eandem syllabam duæ illæ consonantes incidant. Superest Ha literane an aspiratio tantum, magna quæstio est. Sed tamen ha dicenda, non ah, ut ex Prisciano pater, qui libro quinto scribit tria latinarum literarũ nomina in a desinere, a, ha, Ka. Sed quæstio maior est de ha, literane sit, nec ne. Quintilianus modo dubitat literane sit, modo videtur é numero literarum tollere, cū ita loquitur de literis capite quarto libri primi, An rursus aliæ redundet præter illam aspirationis notam, quæ si necessaria est, etiam cōtrariam sibi poscit. At hoc argumēto nihil concluditur. sic enim omnium literarum contrariæ literæ quærendæ essent, & contraria illa lenioris spiritus nota possit intelligi ubicumque nulla sit spiritus asperi nota, sicuti revera intelligitur. Priscianus non dubitat, sed omnino literam non esse disputat, nec aliud habere literæ quam figuram: neque vocalem, neque é consonis semivocalem aut mutam esse. sic hac de re loquitur: H veró aspirationis est nota, & nihil habet aliud literæ quam figuram, quod in versu scribitur inter alias literas. Quod si sufficeret ut elementum putaretur, nihilominus quorundam etiam numerorum figuræ, quia in versu inter alias literas scribuntur, quamvis eis dissimiles sint, elementa sunt habenda. sed minime hoc est adhibendum: nec aliud aliquid
ex

ex accidētibus proprietatem ostendit uniuscujusque elementi, quā potestas, qua caret aspiratio, neque enim vocalis nec cōsonans esse potest. Vocalis non est h, quia á se vocem non facit: nec semivocalis, cū nulla syllaba Latina vel Græca per integras dictiones in eā desinat: nec muta, cum in eadem syllaba cum duabus mutis ponatur Pthins, Ericthonius. nulla enim syllaba plus duabus mutis potest habere iuxta se positis, nec plus tribus consonantibus cōtinuare. Autoritas quoque tam Varronis quā Macri, teste Censorino, neque k neque q neque h in numero adhibet literarum. Hæc Priscianus, quibus admodum nihil efficit. Nam ah & yah in h desinunt: quamvis argumenti hujus gratia Priscianus fingat contractas voces esse pro aha & vaha. Et Diomedes docet in his tantum vocibus h finalem esse. Sed tamen quid aliud geminationis argumentum efficit? quasi alienius sit in eadem syllaba cum duabus mutis ha, quā vocalē geminari. Deinde quid ad rem attinet, contractæ voces an plenæ sint? satis enim est argumenti quod hæc clausula auribus probata sit. Quare Priscianum nihil hæc adjuvant. Sed argumentum Terentiani præcipuū hic videtur, quod ha sine tempore sit:

*Sola nec vocalis usum, nec tuetur consona,
Tempus aut ministrat ullum breuibz usquā syllabis.*
At huic etiam argumento respōderi potest, vocalē u liquefcere aliquando, sic s, r, l, m, n: nec propterea literas non esse. Ergo his tam multis argu-

argumenris non excluditur ha de genere literarum. Age veró Priscianum pro contrario differentem audiamus. Hanc enim causam disputat *εἰς ἑκάτερον* docuitque ha vim habere consonantis v. Sciédum tamen (ait) quod hoc ipsum Æoles quidem ubique loco aspirationis ponebant, effugientes spiritus asperitatem: nos auté in multis quidem, non tamen in omnibus illos sequimur, ut cum dicimus vespera, vis, vestis. Quæ ante Priscianum Terentianus quoque docuerat, hesperum vesperum, Henetos Venetos, *ἑσπέρων* Vestam, *ἑσπέρων* vestem, & similia facta esse. Sed Priscianus docet etiam h vim s habere: Sæpe (ait de s) pro aspiratione ponitur in his dictionibus, quas á Græcis sumpsimus, ut semis, sex, septem, se, sal: Nam *ἡμισ, ἑξ, ἑπτά, ἑ, ἄλς*, apud illos aspirationem habent in principio. A deo autem cognatio est huic literæ, id est s, cū aspiratione, quod pro ea in quibusdam dictionibus solebant Beotii, id est, pro s, h scribere, ut muha pro musa dicentes. Docet author idem b literæ vim in h esse: unde pro Helena veteres Romani Belenā dicebāt. H igitur habet vim consonantium S, B, V: imo veró affirmat, ut jam citavi, si h vocali, cui cohærere debeat, detrahatur, vitiū videri, quamvis intellectus maneat: sin auté cōsonanti detracta sit, vim significationis prorsus minui. quo etiam spectat illud Quintiliani de barbarismo præcipientis. Illa veró (ait) nō nisi aure exiguntur quæ fiunt per sonos: quanquam per aspirationem, siue adiicitur vitiose siue de-

trahitur, apud nos potest quæri an in scripto sit vitium, si h litera est, non nota. Sed illud Quintiliani libri duodecimi capite decimo illustrius est. Prudenter (ait) qui cum interrogasset rusticum testem an Amphiona nosset, negate eo, detraxit aspirationem, breviavitque secundam ejus nominis syllabam: & ille eum sic optime norat. His igitur argumentis contra illa Prisciani argumenta uberius respondere possit: Priscianique multo acutius judicium de j & v consonis, pro syllogismi propositione huc appellari. Potestas (ait) maximum est in distinguendis elementis. sicut enim quavis in varia figura & vario nomine sint k & q & c, tamen quia unam vim habeant tam metro quam in sono, pro una litera accipi debet: sic i & u, quamvis unum nomen & unam habent figuram tam vocales quam consonantes, tamen quia diversum sonum & diversam vim habent in metris & in pronuntiatione syllabarum, non sunt in iisdem meo judicio elementis accipiendæ. Hæc Priscianus rectius constantiusque philosophatur. Potestas eadem quamvis diversa nomina & diversæ figuræ sint, tamen eandem literam esse ostendit: diversa potestas diversam denique literam facit. At, inquam, h vim & potestatem consonantis habet, valetque hanc ipsam consonam v, de qua asserit Priscianus: valet s: valet b: imo verò asperitatem spiritus sui per se potest. Quare h litera est, eaque consona. Non autem videtur muta, quia spiritus ipse non mutit: ergo semivocalis. Sed alias
id

id amplius æstimabitur. Atqui in hac etiã aspirationis litera videmus latinorum prudentiam lōge maiorem quam græcorum. E græcis enim Palamedes in tribus aspiratis consonis tres sibi characteres confingendos putavit, θ, χ, φ: similima levitate & incōstantia, atque antea υ, ω, ζ, τ, Simonides confinxerat. Nam si caractere opus fuerat ubi aspiraretur, etiam characteribus in septem vocalibus, itē in ϑ opus fuit, quia hæ quoque literæ aspirantur. Latini igitur spreto Palamedis commento aspirationis literam, ubi necessaria esset, addiderunt: neque partem operis, minime præsertim necessarii, inchoarunt, partem omiserunt. Sed de iis compendiis notarum postea rursus differemus in conjunctione cōsonarum, ubi imprimis ea cōpendia necessaria videbantur. Venio ad usum semivocalis huius ultimæ, deque eo veteres Grammaticos cōsulo. Cicero in Oratore docet h veteribus latinis fere nullā fuisse nisi in vocali: suo tamen tempore erupisse cōtrariam consuetudinē, cui ipse concesserit. Quin ego ipse (ait) cum scirem ita majores locutos esse, ut nusquam nisi in vocali, aspiratione vterentur, loquebar sic, vt pulcros, Cetegos, triumphos, Cartaginē dicerem aliquādo, idque fero, convitio aurium cū mihi ex torta veritas esset, usum loquendi populo cōcessi, scientiam mihi reservari. Orcinos tamen, Matones, Otones, Capiones, sepulcra, coronas, lacrymas dicimus: quia per aurium iudiciū semper licet. Catullus verō Ciceronis æqualis im-

modicum illud aspirationis studiū eleganti carmine notavit in Arrio:

Chommoda dicebat, si quando commoda vellet

Dicere, & hinfidias Arrius infidias:

Et tum mirifice sperabat se esse locutum,

Cum quantum poterat, dixerat hinfidias.

Credo, sic mater, sic liber avunculus ejus,

Sic maternus avus dixerat atque avia.

Hoc misso in Syriam requierant omnibus aures:

Audibant eadem hæc leniter & leviter.

Nec sibi post illa mutuebant talia verba:

Cum subito affertur nuntius horribilis,

Ionios fluctus, postquam illuc Arrius issset,

Iam non Ionios esse, sed Hionios.

Quintilianus idem repetiuit: Aspiratione (ait) veteres parcissimè sunt usi, etiam in vocalibus, cum ædos, ircosque dicebant. diu deinde servatum, nec consonantibus aspiraretur, ut in Gracis & triumphis. Erupit brevi tempore nimius usus, ut choronæ, Chéturiones, Præchones, adhuc quibusdam inscriptionibus manet. Terentianus deinde & Priscianus temporum suorum judicia prodidere, quæ complectimur. Verba Terentiani sunt:

Nulli dubium est faucibus emicet quod ipsis,

H litera, si ve est nota, quæ spiret anhelum.

Quin hanc etiam Grammatici volunt vacare,

Quia non adicit literulis novum sonorem:

Sed græcula quædam solitæ nitella vocis

Vocalibus apte, sed & anteposta cunctis,

Hastas, hederas quum loquor, hister, hospes, hujus

solum

*Solum patitur quatuor ante consonantes,
Græcis quoties nominibus latina forma est,
Si quādo choros, Phyllida, Rhammes, thyima dico.*
Hic docet Terentianus solas vocales in latina
dictione aspirari, idemque rursus alio loco af-
firmat:

*Una nam spiramen addit omnibus vocalibus,
Hasta quādo & hedera dicis, hister, hospes atq; hum⁹
Quatuor solis adhæret consonantum literis,
Inserit si quando græca sermo noster nomina,
Quom choros, Rhamnum, necesse est Phyleidem, thi-
mum loqui.*

Diomedes idem proponit de solis vocalibus
aspiratis. Solas (ait lib. secundo) vocales aspi-
rari quidam existimant. Priscianus de aspiratis
vocalibus & consonis ita loquitur. Aspiratio
(ait) quoque ante vocales omnes poni potest:
post cōsonantes autem quatuor tantummodo,
more antiquo græcorum c, t, p, r, ut habeo, He-
rēnius, hyems, homo, humus, Chremes, Thra-
so, Philippus, Pyrrhus. Ideo autem extrinsecus
ascribitur vocalibus, ut minimum sonet: conso-
nātibus autem intrinsecus, ut plurimum. omnis
enim litera sive vox plus sonat ipsa sese cū post-
ponitur, quam cum anteponitur. quod vocali-
bus accidens esse videtur: nec si tollatur ea, pe-
rit etiam vis significationis. vt si dicam Erēnius
absque aspiratione, quamvis vitium videar fa-
cere, intellectus tamen integer permanet. Con-
sonantibus autem sic cohæret, ut ejusdem peni-
tus substantiæ sit, & si auferatur, significationis

vim minuat prorsus, ut si dicam Cremes pro Chremes. unde hac considerata ratione Græcorū doctissimi singulas fecerunt eas quoque literas. Quippe pro th θ, pro ph φ, pro ch χ scribentes: nos autē antiquam scripturā servamus. Hæc igitur Priscianus de aspirationis vi & facultate. Priscianus tamen non affirmat in solis vocibus græcis consonas aspirari. Probus autē in catholicis ait in tribus latinis vocibus cōsonas aspirari, lurcho, orchus, pulcher. At cæteri Grammatici duo prima non aspirant, & tertium qui deducunt á polleo, negant aspirandum: planeque Terentiani præceptio vera videatur. Nam quæcūque præterea voces ex aspiratis illis quatuor consonis aliquam habeant, aut græcæ aut é græco derivatæ reperientur.

Diomedes ait h nulli subjici, nisi

consonanti, ut in Tra-

chia & nomini-

bus Græ-

cis.

LIBER SECUNDUS

IN SECUNDUM

GRAMMATICÆ

caput de sonis syllabarum.

SE D de singulis literis satis. jam tempus est de syllaba dicere. quæ ipsa litera est, aut é literis constituta. Abusive (ait Priscianus) singularum vocalium sonos syllabas nominamus. quamobré veró Priscianus id affirmer, non video. sonus illic unus absolutus & perfectus est. Atque in syllaba é pluribus literis constituta ordo certus spectatur antecedentium & consequentium. Primus est in vocalibus, unde diphthongus oritur: Latine vocis syllaba tres vocales habere nō potest, ut Quintilianus ait: & Terentianus,
syllabam nec invenimus ex tribus vocalibus.

Itaque diphthongus est, in qua duæ vocales cōiunctum sonum habent. Quærit Quintilianus libri 1. capite 4. quomodo duabus vocalibus in se ipsas coeundi sit natura, cum nulla consona coeat, nisi altera alteram frangat. quærit (inquā) at quæstioni suæ non respōdet, nisi pro responso sit illud in vocibus cōjicit, *servus*. in quibus Jod & Vau cum vocalibus in eadem syllaba junguntur, neque verum est in una syllaba cōsonas alteram ab altera frangi, ut mox patebit. nec vo-

cales coire Quintiliano est misceri, sed alteram ab altera tanquam absumi, ut libri ii. capite 3. indicat ipse illo versu:

Multum ille & terris ———

ubi in, Ille &, duplex e coit in unū. Sed tamen locus ille Quintiliani, & hic alter locus incautis nec satis attentis occasionem erroris permagni præbuit, ut putarent in diphthongo cōfundi sonos duarum vocalium, & tertium creari. Conjunguntur quidem soni duo, verum minime cōfunduntur, nec enim δύο φθόγγοι essent. De prima diphthongo Quintilianus veterum dissimile usum tradit, quod modo ai more græco, modo æ dicerent. sic autem loquitur libri i. cap. 7. ai syllabam cujus nunc e literam ponimus, variè per a & i efferebant. quidam semper, ut Græci: quidam singulariter tātum, cum in dativum vel genitivum casum incidissent, unde pictai vestis, & aquai Virgilius amantissimus vetustatis carminibus inseruit. In iisdē plurali numero utebantur, hi Syllæ, Galbæ. Hæc Quintilianus. Locus autem apud Virgilium diphthongi ai quadruplex est: primus 3. Æneidos,

Aulai in medio libabant pocula Bacchi:

Secundus sexto,

Æthereum sensum atque aurai simplicis ignem:

Tertius septimo,

Exultant æstu latices, furit intus aquai vis:

Quartus nono,

Dives equum, dives pictai vestis & auri.

Itaque hanc diphthongū rectè ait Ptoleus quater

ter in Virgilio inveniri, nec veré á quibusdam reprehenditur in diphthongo aquai, præsertim cum & Quintilianus eandem diphthongum in Virgilio notarit. Sic igitur Quintilianus de prima diphthongo. in qua hodie vulgus e dunta-
 xat extremam pronuntiat, sicut & in æ. Con-
 sule Varronem, Quintilianum, & veteres illos,
 quos authores habere volumus: barbarismum
 esse dicent. Atque ut au & eu duos in unum so-
 nos non confundunt illos quidem, sed conjun-
 gunt, sic ae & oe conjungere debeant, quales
 nos Frâci in vernacula lingua sonos plane pro-
 nuntiamus in his verbis *paiant, gaiant, moe, toe,* &
 in cæteris. Et veró in Græca lingua consimiles
 barbarismos in *αι* & *οι* toleramus pronūtiando
 per *ε* & *ι*: neque veterum græcorum exemplis
 movemur. Ajacemque in Sophocle valde tra-
 ducimus. ait enim:

Αἰ αἰ, τίς, ἂν ποτ' ὦθ' ὦδ' ἐπ' ὤνυμον
 τὸ μὲν ξυνοίσειν ὄνομα τοῖς ἐμοῖς κακοῖς.
 Νῦν γὰρ παρὲς ἵν' καὶ δὲς αἰάξην ἐμοί,
 καὶ τοῖς. Id est.

Aï, aï, quis unquam arbitraretur sic denomi-
 natum meum nomen quadraturum meis malis?
 Nunc enim adest & bis αἰάξην mihi, & ter. αἰάξην
 id est lamétari. atq; hæc interjectio aï etiã Gal-
 lis nostris est cōmunis in doloris significatione.
 At si proferatur *αι* per *ε*, nulla significatio dolo-
 ris exprimetur tali sono. Plutarchus veró in sym-
 posiacis id etiam manifestius ostendit, cum do-
 cet *αι*, neque vocalibus aliis in eadē syllaba sub-

esse, sed quasi superba & fastidiosa litera sit, dominatū appetere. Itaque (ait) συμφωνῶντι καὶ ἀνο-
 λοῦντι χρῆται, simul sonante & consequente uti-
 tur: ipsaque imprimis syllabam facit, ut in αὐρίον
 & αὐλαῖν, αἶας αἰδεῖσθαι. Atqui cū pronuntiatur, pro
 α dominatus ille principis vocalis in magnam
 servitutem adducitur, cum nulla vis ejus rema-
 neat. Consimili barbarismo Thucididis oracu-
 lum illud Atheniensibus redditum valde irride-
 tur, ἥ ἐξ ὀσπριακὸς καὶ λοιμὸς ἀμ' αὐτῷ. nam si λοιμὸς pro-
 feratur ut λιμός, pro peste fames intelligetur.
 Hæc exempla magna sunt, quibus inter cætera
 Ioannes Checus regius in Anglia professor ve-
 ram istam germanamque literarum prosodiam
 popularibus suis proposuit, eoq; beneficio stu-
 diosos Græcæ Latinæque linguæ imperpetuum
 sibi devinxit. Postrema diphthongus eu, in pau-
 cis vocibus latinis invenitur, ut heu, seu, ceu,
 neu: tota fere est græcarum vocū, ut Eudæmon,
 Ege. Au itaque & eu, ut Terentianus ait, habe-
 mus cum Græcis communiter. Sed barbare ad-
 modum pronuntiantur Græce, ut af & ef: præ-
 fertim cum ef, ceu vau communis græciæ litera
 nūquam fuerit, sed digamma Æolicum. Quin-
 ta etiam diphthongus veteribus fuit. εἰ enim
 diphthōgus illis usitatissima fuit, ut toto Varro-
 nis de lingua Latina opere perspicitur, ubi pro
 i longa εἰ diphthōgus scripta est. Nigidius apud
 Gellium libri 13. cap. 24. novam etiam hic regu-
 lam facit. Si hujus, (inquit) amici vel hujus ma-
 gni scribas, unum i facito extremum: sin vero hi
 magnei,

magnei, hi amicei casu multitudinis recto, tum ante i scribendum erit e. Atque id ipsum facies in similibus. Item si hujus terrai scribas, i litera sit extrema, si huic terræ, per e scribendum est. Item, Mi, qui scribit in casu interrogandi, velut cum dicimus mi, studiosus per i unum scribat, nec per e: at cum mei, tum per e & i scribendum est quia dandi casus est. Sed mihi valde probatur refutatio Quintiliani. Diutius duravit (ait) ut e i jungendis eadem ratione, qua Græci α, uterentur, ea casibus numerisque discreta sunt, ut Lucilius præcipit,

Jam pueri venere, é postremum facito atque i, ut pueri plures fiant.

Ac deinceps idem:

Mendacei furque addes e, cum dare furi jusseris.

Quod quidem cum supervacuū est, quia i tam longæ quam brevis naturam habet, tum incommodum aliquādo. nam in iis quæ proximam ab ultima literam e habebunt & i longa terminabuntur, illam rationem sequentes, utemur é gemina: qualia sunt hæc aureei, argentei, & similia, idque iis præcipue qui ad lectionē instituentur etiam impedimento erit, sicut in Græcis accidit adiectione i literæ: quam non solum dativis casibus in parte ultima ascribunt, sed quibusdam etiam interponunt, ut in ληισῆι quia etymologia ex diuisione inter syllabas facta, desideret eam literam. Hic Quintiliani locus præter quæstionem admonebit græcas diphthongos αηω valde ridiculas esse. Hic enim ληισῆι τέ-

pore Quintiliani scribebatur, quod nunc λησῆς, & sic credito ex α & ω factas esse α. & ω. u u autem & ω factæ non essent, nisi literæ ejusdem character geminatus esset in ε & η, itē ο & ω. quia character idē antecederet, sicut idem sequitur. Sed enim ei diphthongus in latino sermone Quintiliano non placet: & sic ab eo antiquitas emendatur, & meo quidem judicio rectē. Terentianus item diphthongos quatuor asserit, illam quintam rariorem facit:

Porro diphthongos latini quatuor fixas habent:

Quatuor ideo separavi, quinta quod sit rarior.

Sed Priscianus ætate sua non rariorem, sed nullam prorsus fuisse ostendit. I quoque (ait Priscianus) apud antiquos post e ponebatur, & ε diphthongum faciebat, quam pro omni i longa scribebant more antiquo græcorū. Deinde paulo post: Ei, diphthongo (ait) nunc non utimur, sed loco ejus in græcis nominibus e vel i productas ponimus. & in priore sequimur Æoles. Illi enim τῷ ἀιμοδένει dicunt pro ἀιμοδένει & ἡπον pro εἶπον, & nos plærumque cum ei apud græcos pura sit penultima, in illis maxime fœmininis, quæ per adjectionē assument α apud Græcos, mutavimus ε in e productam, ut ἀιόπη, ἀιοπεία Deiopeia, καλλιόπη, καλλιοπέα Callopeia, nā in illis quæ in ia solum desinunt apud Græcos, raro fit hoc. ut Argia, Alexandria, Nicomedia, Langia, Lampia. Statius in quarto:

————— candensque jugis Lampia nivosis.
Idem in eodem:

Hoc

Hoc quoque secreta nutrit Langia sub umbra.
 Item in secundo:

— *Tunc donis Argia nitet, vilesque sororis*
Ornatus sacro præcultra supervenit auro.

Raro autem diximus propter Medeam, Plateam, Niceam. Nam quod Virgilius:

— *qui tela Tiphoëa teminis,*

e correptam protulit, poëticum est. illi enim solent ex 4 diphthongo abjicere i. In latinis autem dictionibus difficile invenies i longam ante vocalem positam, nisi genitivis in ius desinētibus, ut illius, folius, ullius: (quæ tamen licet corripere in metro) & in verbo, fiam, fias, fiat: quod ipsum quoque contra aliorum ejusdem conjugationis fit regulam verborum. in masculinis quoque 4 pura in e longā convertitur, ut Ἀχιλλεύς Achilles, Ἀλφειός Alpheus, Σπινδεύς Spondeus. non sine ratione tamen hoc fit, sed quia i pura penultima ante us vel a vel um per nominativos non invenitur producta in latinis dictionibus, nisi in dissyllabis & ipsis Græcis. Nam in Græcis sæpe invenimus, ut Chius & Dia, & in uno trisyllabo, quod apud Statium legi, ut Lycius. Statius decimo Thebaidos:

Ad patrias si quando domos optataque Pæan,

Templa Lycie dabis tot ditia dona, sacratis

Postibus, & totidem voti memor exige tauros.

In aliis verò, consonante l sequente pro e diphthongo lōgam i ponimus, ut Νεῖλος Nilus. Ergo hæc eruditè Priscianus de diphthongo ei. Hanc verò diphthongum nos Franci integre proferi-

mus, cum *pingere, fingere, peindre, feindre* dicimus: Sicut *oi* & *vi* cum *minus, punctum, ostium, puteum* dicimus, *moindre, poindre, hyis, pyis*, si recte scriberemus. ut pudor sit in eruditissima lingua barbarissimos fieri, qui in vernacula intolerandi essent. Sed tamen diphthongū hanc *ei* in nulla voce latina adhibendū censeo, licet Varro & Nigidius nescio quid, sed incōstanter sibi ipsi voluerint, neque seculo suo, nedum posteritati persuaserint. Itaque Quintilianum, Terentianum, Priscianum sequemur, neque usquam diphthongū talē vel proferemus, vel scribemus. Sed de Varrone iterū postea ad hanc diphthongum in plurali imparisyllabæ primæ agetur. Atque in hac diphthongo *ei* sicut in illa *oi*, Græca prolatio hodie valde barbara est per *i* utramque pronūtiare: præsertim cum affectus omnium gentium & linguarum communes his diphthongis proferantur. Nam cum Dorus ille Terentianus metu territus exclamat *hoi, hei*, an illius vocem putamus fuisse *hi hi*? Quod si mentis sanæ nemo putauerit, cur quod natura fit, arte credimus fieri non posse? Sed hætenus de syllaba é vocalibus cōposita, sequitur mista é variis generibus: quæ binaria, ternaria, quaternaria, quinaria, senaria esse potest. Terentianus id disertē declaravit, versus ejus ita sunt:

*Literas autem receptas sæpe ternas syllabæ,
Nec minus sæpe & quaternas, porro quinas parcius.
Et paulo post:
Nos monemur literarum syllabam sex posse dari,*

Græca

Græca quom duplex duabus solvitur nostratibus.
Dixerit si forte quidā scrobis, abunde quod fossa est,
Stirps velut dixit disertus Gracchus alter Cajus:
Græcus hoc casu nequibit syllabam talem dare,
Nec dabit per se seorsam, & residuam nominis.
Atque diphthongo coactam promet, & pluraliter:
Namque declinare græci sæpe sic αἰσχροὺς solent,
At prior si separetur, sex erunt superstites:
Ἀρκτικὸν nam cernis esse οἶγμα primum, & ultimum:
Alteram diphthongus auxit copulando literam:
Consonans & uda complent syllabam senariam.
 Priscianus id brevius. Ab singulis (ait libro 2.)
 literis incipiens, non plusquā ad sex literas pro-
 cedere syllaba potest in latino fermone, ut a,
 ab, ars, Mars, stans, stirps. Et paulo post: Nō plu-
 res tamen quā tres consonantes antecedere vo-
 calē, nec rursus nisi tres cōsequi possunt. Sed ra-
 men hoc notandum est, quod si antecedant tres
 consonantes, non possunt nisi duæ cōsequi vo-
 calem, ut monstrans: nec iterum si consequātur
 tres, possunt antecedere nisi duæ, ut stirps. Pro-
 lixa autem admodum veteris Grammaticæ do-
 ctrina est de syllabis multarum consonantium,
 quæ consonæ possint inchoare syllabam, quæ
 claudere; quæ conjungendæ, quæ disjungendæ.
 Hic Herodiani, Terētiani, Prisciani permagnū
 studium video fuisse: qui in hoc Orthographiæ
 Grammaticæ doctrinam sitam esse crediderūt.
 Nos hanc subtilitatem nequaquam arte tanta
 dignam, paucis & præceptis & exemplis termi-
 navimus, unde cætera facilius intelligerentur.

Nam conjunctio consonarum in principio dictionis ante vocalem fallere nō potest, quia necessario ad vocalem aggregatur: in fine post vocalem item fallere non potest, quia necessario vocalem sequitur. Præcipuum itaque studiū hic esse debet in medio dictionis conjunctarū consonarum duarū, aut summūm trium, ut jam nos Priscianus admonuit. Prima conjunctio binaria est, trium semivocaliū. S habet sex antecessiones: prima est ante semivocalem m, de qua sic Terentianus,

atque udæ quoque

Posse præponi secundæ, sic apud Grajos vides,
σμήνμα si quādo, aut σμαράγδον, σμήνιον vel nomināt.

Priscianus idem confirmat, S quoque sequente m ut S m, Smyrma, smaragdus: Nam vitium faciūt qui Z ante m scribunt. Nunquam enim duplex in capite syllabæ posita potest cū alia jungi consonante, Lucanus quoque hoc ostendit in decimo:

Terga sedent crebro maculas distincta smaragdo.
 Nam si esset z ante m, subtrahi in metro minime posset, nec staret versus. S enim in metro sæpe vim cōsonantis amittit. Sequitur antecessio reliqua ante mutas quinque t, c, g, b, p. De quatuor autem nempe t, c, b, p, Terentianus sic ait cum loquitur de s:

Ἀρκτικὸν Græci vocarunt, adseruntque exordiis:

Et probant mutis eandem pene cunctis præfici:

*Quom σβέον, δένος ᾗ dicūt σμήνιον & quādo σπάδας
 στέμμα dicunt, σφίγας, atque σχήματα.*

Sb tamen Græca cōjunctio est: tresque reliquæ Latinæ. quod idem ait:

Nos tribus mutis eandem possumus præponere,

Nulli cum sic possit ante semivocalis dari.

Scuta nãque, spatia dico, stamina, atque hoc genus.

Hic agnoscis præpositionem quinariã in σβείσ, σμάραγδος, σέμμα, scutum, spatium. Priscianus vero etiam de sq, addidit. Semivocalis nulla præponitur mutis (ait) nisi s sequente b, ut As bestus, as bustes: c vel q, ut scutum, squallor: p ut spes, sphæra: t ut status, sthennius. Unam verò cōjunctiōnem mn negat Terentianus in latinæ vocis prima syllaba consistere, cū in græca tamen possit. sic autem loquitur de m, quam vocat udam seu liquidam secundam, & n quam vocat tertiã:

Et secunda pene solis convenit vocalibus,

Seu loco prior locetur, seu jugetur alteri.

Mane quom dicis, vel umbra, mēsis, ambo, & talia,

Tertiam udam sibi videtur posse solam jungere,

Sic tamen non in priore, sed sequenti syllaba,

Omnis ut dicas, vel amnis: uda quæque quum sequi

Alteram non possit udam, dum sit una syllaba.

& paulo post,

Hanc tamen græcus secundam tertiæ sic præficit,

Syllaba prima latine quod nequire diximus:

Quando μνήμῃ atque μνᾶδαι dictitatque μνᾶδεα.

Ergo conjunctio mn primã syllabam græcæ vocis inchoat, latinæ secundam. & id exempla Prisciani Mnestheus, amnis, confirmant. Hæc conjunctio nos valde barbaros cum voce, tum scriptura imprimis esse demonstrat, qui in omnis,

amnis, & similibus, m in priore, n in posteriore syllaba pronuntiamus, sed eo imprimis, quod scribendo m saepe tollimus, & antecedenti vocali apice superposito comprehendimus, ut anis, onis: itaque inscitia haec e voce & scriptura tollatur, vel copendium scripturae potius inveniat pro mn. In his enim & similibus compediis Palamedis & Simonidis ingenium elaborare debuit. Conjunctio fr ut in Afranius, facilis est. Conjunctio fl in principio simplicis frequentissima est, ut flavus, flatus: in medio, tametsi exemplum non succurrit, deesse tamen non arbitror. Secunda conjunctio est antecedentium mutarum praeter q omnium. T, d, c, g quaternariam antecessionem habent in Terentiano & Prisciano ante r, l, m, n. Sed ambo partitione sua dissectam hic orationem habent, quam ideo citare non potuimus. E conjunctionibus antecedentis d, praeterita est a Terentiano una dl ut in Abodlas: & nomen hoc, quod montis quida interpretantur, solum reperimus. tale autem conjunctionem Terentianus improbavit cum de l ita loquitur:

D cum hac nunquam coibit.

In conjunctione D falsum exemplum Priscianus sibi proposuit, abdomen enim (quo utitur) a lacte abdito nominatum est: & ut in abdo, ab & do separatae syllabae sunt, sic in abdomen. Lambda pro eo reposuimus. E conjunctionibus ternariis Terentianus triplicem ita tradidit:

*Et duas simul ligare sola consonas potest,
 Scrinium struem ve quando splendidum ve dicimus?
 Tres tamen nunquam corbunt (uda nisi tertia)
 Semivocales.*

Terentianus tres cōjunctiones hic tantum memorat str, scr, spr : reliquas á Prisciano sumpsimus. Tres autem (ait) consonantes non aliter possunt jungi in principio syllabæ, nisi sit prima s vel c vel p: secunda post s quidem, c vel t vel p: post c autem aut p principales, secunda t: tertia l vel r. sed l in solis illis quæ ab s incipiunt. ut Asclepiodotus, scriba, stlopus, splendidus, spre-tus. In græcis etiam φ secūda ponitur, quam nos per ph plerūque scribimus, σφράγς, victrix, sceptrum. Nam post pt vel ct simul junctas l non invenitur, ut ostendimus, ipsa soni natura prohibēte. Conjunctio etiam illa stl, quamvis à Terētiano prætermissa, tamen veteribus fuit. Quid stlocum, stlitesque? ait Quintilianus libro i. Superest conjunctio finalis quæ minus habet quæstionis: itaque totidem exemplis á Prisciano in Grammaticam assumpta longiorem hic orationem non requirit. Conjunctiones igitur in Grāmatica recēsuimus quadraginta sex, nempe binarias unam & quadraginta: triginta quatuor in medio, sm, st, sc, sq, sb, sp, mn, fr, fl, tr, tl, tm, tn, dr, dl dm, dn, cf, cr, cl, cm, cn, ct, gr, gl, gm, gn, br, bl, bd, ps, pr, pl, pn: septē in fine rs, ls, ms, ns, nt, nc, bs. Nam duæ conjunctiones communes & solæ per Simonidem & Palamedem propositæ, sunt ch & ps: id est græce χ & . at terna-

rias proposuimus tredecim: octo in medio, str, stl, scr, scl, spr, spl, ctr, ptr, quinque in fine rcs, rbs, rps, lcs, ncs. Quamobrem cōjunctiones sunt omnino quinquaginta sex, in quibus materies erat illa Simonidi & Palamedi propriè proposita, ut cōjunctarum consonantiū conjunctos vel etiā in unū cōtractos characteres ostēderent, ut in ϕ non autē in ξ, ubi cōfusio est: multo etiam minus in ζ, ubi divisio cōtraria vera est: minime verò in nescio quibus abbreviationibus quibus præsertim græci libri hodie refertissimi sunt. Est enim mera hæc barbaries à notariis & librariis lucris studio ad velocius, non ad accuratius scribendū inventa. Verū has notas abbreviationū & compendiorū non Herodianus, non Varro, nō Aristarchus aut Terentianus, nō denique ullus veterū, à quibus illas quadraginta novem conjunctiones didicimus: non denique veterū ullus ista abbreviationum cōpendia proposuit. Palmam verò istam typographis eruditis imprimis propositam esse cupio, ut sonorum in latina voce conjunctorum cōjunctos etiam characteres, vel unica etiam nota, ut sunt græcis ξ & ϕ, cōtractos & cōflatos exhibeant. Hanc enim laudem singularem judico, propter quam Simonidem quemlibet & Palamedem lōgissime superasse videantur. nam de quadraginta & novem multiplicibus, duas tantum vel unicam potius protulerunt.

Sed de syllabæ materia in literis totaque forma in literarum compositione satis, unde præcipua

cipua Orthographiæ præcepta jã tenemus ma-
 gno studio á veteribus exquisita: unaque tam
 bené loquendi quám bene scribēdi ratio com-
 munis agnoscitur, sive proferas, sive scribas.
 Recteque Aristoteles in libro de interpreta-
 tione: *ἔστι μὲν τὰ ἐν τῇ φωνῇ, τῶν ἐν τῇ ψυχῇ παθημάτων*
σύμβολα, καὶ τὰ γραφόμενα τῶν ἐν τῇ φωνῇ. Est igitur vox
 mentis, scriptura vocis interpres: nec á man-
 dati veritate debet aberrare, ut aliud mande-
 tur, aliud explicetur. Scribendi igitur ratio,
 ait Quintilianus libri primi capite quinto, con-
 juncta cum loquendo est, cujus ars (ait idem
 lib. i. capite 13.) non in hoc posita est, ut nove-
 rimus quibus quæque syllaba literis constet
 (Nam id quidem infra Grammatici officium
 est) sed totam, ut mea fert opinio, subtilita-
 tem in dubiis habet. ut longis syllabis omni-
 bus apponere apicem ineptissimum est, quia
 plurimæ natura ipsa verbi quod scribitur, pa-
 tent: sed interim necessarium, cum eadem li-
 tera alium atque alium intellectum, prout cor-
 repta vel producta est, facit. ut malus, utrum
 arborem significet an hominem non bonum,
 apice distinguitur: palus aliud priore syllaba
 longa, aliud sequenti significat: & cum eadem
 litera nominativo casu brevis, ablativo longa
 est, utrum sequamur, plerūque hac nota monē-
 di sumus. Acute igitur illud & breviter á Quin-
 tiliano de tota Orthographia, quód cum ipsa
 loquendi ratione conjuncta sit. Itaque una Ety-

mologiæ doctrina etiam profodiæ & ortho-
 graphiæ doctrina est : nec ulla omnino logicæ
 artis lege orthographia Grammaticæ pars effi-
 ci potest. Profodia literarum dicta primo loco
 est : orthographia eam ipsam sequitur. ita pro-
 fodia syllabarum docetur : unde & orthogra-
 phia ducitur. Itaque hunc sanguinem spiritum-
 que perpetuó Grammaticæ corpori fusum vi-
 demus , posteaque deinceps videbimus. Sed il-
 lud etiam Quintilianus de orthographia ibi-
 dem proponit, Verum (ait) orthographia quo-
 que consuetudini servit , ideoque sæpe mutata
 est. Nam illa vetustissima transeo tempora, qui-
 bus & pauciores literæ nec similes his nostris
 earum formæ fuerunt , & vis quoque diversa.
 Fortasse veró sicut scribebant, ita loquebantur.
 Ac rursus ibidem, Ego nisi quod consuetudo
 obtinuerit , sic scribendum quidque judico ,
 quomodo sonat. Hic enim usus est literarum,
 ut custodiant voces , & velut depositum red-
 dant legentibus. Itaque id exprimere debent,
 quod dicturi sumus . Hæc ingeniose Quinti-
 lianus : unde concludo quod sæpe jam con-
 clusi , Profodiã & orthographiam partes Grã-
 maticæ non esse , sed eas esse fusas per totam
 Grammaticam , sicut adhuc intellectum est , &
 postea intelligetur. Syllabæ igitur profodia se-
 quitur . de qua magnam video veterum & re-
 centium Grammaticorum differentiam. Natu-
 ra syllabarum (ait Probus Grammaticus) bre-
 vium

vium atque longarum in nominibus cæterisque orationis partibus per ordinem nulla artis ratione comprehendi, sed sola auctoritate investigari potest. Itaque Grammaticus idem & ferè veteres Grammatici omnes, generales longarum & brevium syllabarum leges tradidere, & speciales quasdam in nominum verborumque incrementis: reliquam cujusque syllabæ & primæ & mediæ infinitam multitudinem cognoscendis poëtis ediscendam reliquerunt: ut etiam è poëticiis numeris percepta prosodia ad sermonis prosodiam referretur. Atqui in hac multitudine tam infinita, opus reliqua Grammatica majus à Grammaticis recentioribus est cōsumptum. Itaque equidem libenter antiquitatem illam, ut logicis legibus illis antea propositis congruentem, complector: statuoque istam syllabarum infinitatem à Grammaticis recentioribus collectam non potiùs in præceptis artis statuendam, quàm de vocum singularum significatione & constructione collectum à Grammaticis lexicon: cùm tamen hoc non minus quàm illud necessarium sit: & in illo lexico ut significatio, ita quævis quantitas apicibus suis comprehendi potest. Ego verò magnam ei gratiam publicè debitam existimabo, qui tantum literarum studiis compendium attulerit. Quare volumina hæc ne pueris pro regula artis offerantur, sed in doctoris intelligentia vel certè bibliotheca recondantur: ut

ex his tanquam thesauris promere liceat, quoties opus fuerit. In arte genera artis affinia speciesque statuuntur. Quinetiam ut præceptor reliquarum Grammaticæ partiū rationem à pueris exigit: sic, cū una hora legem carminis è suis pedibus exposuerit, cuiusque syllabæ & pedis inde legem potest exigere: ac deinde cū à poëta ad oratorē pervenerit, profodiæ causam ex autoritate poëtarum repetere. Ergo tales profodiæ leges instituamus. Syllabæ propria est affectio quantitas temporis, solique & omni & semper convenit. Syllaba igitur est brevis vel longa: Brevis est vnius temporis: & ejus modi generales quatuor sunt. De brevitate vocalis ante m, & quod, ne in versu quidem, olim elideretur, jam patuit ex Ennio,

Insignita fere tum millia militum octo.

& Lucretio,

Corporum augebit numerum, summāque sequetur.
ut inde breuitas syllabæ cognoscatur. m verò finali, quamcunque vocalem præcedētem corripit Nebrissenis author est. In brevitate autem o finalis, anomalia una est de o, quod o sit anceps, in quibusdam tantum longa. unde Grammatici quidam regulam generalem fecerant, quæ tantum exceptio hujus est. Longa duorum temporum est. Atqui singulæ vocales longæ, duo tempora possident, brevis unicum, cōsona dimidium unius. Sed hac de re Terentianum audiamus,

Namque

Namque si momenta quæ sint literarum examines,
Consonantem aut quas necesse est consonantes effici.
Tempus unum jam tenemus esse correptis datum:
Bina productas habere, nec minus compertum est,
Tempus autem consonantes dividunt unum duæ,
Inde quæ duplex habetur, tempus integrum dabit.
Ergo correptæ jugatur una quando consonans,
Sive vocalis referri quæ potest in consonam,
Sescuplum tēpus necesse est cedere istam syllabam,
Quæ duplex habere posset ab duabus consonis.
Ac per hoc producta per se quæ duorū temporū est,
Consonæ quom subjugatur vel relata in consonam,
Temporis parte atque duplo sit necesse est prædita.
Idem veró Priscianus & brevius & subtilius.
Accidit veró (ait) syllabæ tempus unū vel duo,
vel etiā ut quibusdam placet unū semis & duo
semis & tria. unū, si vocalis est brevis per se, ut
amo, vel si eā una consonans simplex consequi-
tur: unū semis, in cōmūnibus syllabis, de quibus
multi docuerunt, ut lachrymæ. Longæ syllabæ
genera duo sunt: alterum natura, alterū positio-
ne. In longis natura vel positione (ait idem)
duo sunt tempora, ut, dos, ars: duo & semis,
quando post vocalem natura longam una se-
quitur consonans ut sol: tria, quando post vo-
calem natura longam, duæ cōsonantes sequun-
tur, vel una duplex, ut mons, rex. Tamen in
metro necesse est unamquamque syllabam vel
unius vel duorum accipi temporum. Longæ ve-
ró natura syllabæ quatuor generales modi sunt:

primus diphthongi , secundus vocalium finalium i & u , tertius cujuslibet vocalis ante finales n & c , quartus a , e , o ante finalem s. Multæ præterea longæ quidem natura sunt & primarum & mediarum , sed quarum nulla ars effici posse videatur : ac si quæ anomalix hic sint , speciales sunt & specialibus locis notabuntur. Quod autem u inter s , q , g , & aliam vocalem liquecat , præceptum est Prisciani. U autem (ait primo libro) quamvis contractum , eundem tamen sonum , hoc est y , habet inter q & e , vel i vel æ diphthongum positum : ut que , quis , quæ : necnon inter g & easdem vocales , cum in una syllaba sic invenitur : ut pingue , sanguis , linguæ. Et rursus eodem libro , Est (ait) quando amittit u vim tam vocalis quam consonantis , ut cum inter q & aliam vocalem ponitur , sicut jam commemoravimus , ut quisquam. Hoc idem plerumque patitur etiam inter g & aliquam vocalem , ut sanguis , lingua. S quoque antecedente u , & sequente a vel e , hoc idem sæpe fit , ut suadeo , suavis , suesco , fuetus . Hæc Priscianus , quod quinta vocalis liquecat , & quod sonum sextæ vocalis habeat , quod antea quoque ad sonum quintæ vocalis appellavimus . Longa positione accipit unum tempus a vocali , reliquum a duabus consonis vel distinctis vel una duplici comprehēsis. duplices dictæ sunt X & Z : At J inter duas vocales , ut proposui , duplex est , si non consonis , certè tempo -

tempore, quod Terentianus ita testatur:

*J media quom locatur hinc & hinc vocalium,
Troja sive Maja dicas, pejor, aut jejunium,
Nominum primas videmus esse vocales breves:
Itamen sola sequente, duplum habere temporis.
Ergo vel loco duarum consonantium fungitur:
Vel gemella si locanda est, ut videtur pluribus,
Bis tibi vocalis eadem præbet usum consonæ,
Ante vocalem sequendo cum priore syllaba:
Prædita & mox insequenti, jure quo fit consonans,
Hoc in his tantum invenimus nominum vocalibus.*

Priscianus idem etiam copiosè proposuit: Et j quidem modo pro simplici, modo pro duplici accipitur consonante: pro simplici, quando ab eo incipit syllaba in principio dictionis posita, subsequente vocali in eadem syllaba, ut Juno, Jupiter: pro duplici autem, quando in medio dictionis ab eo incipit syllaba post vocalem ante se positam, subsequente quoque vocali in eadem syllaba, ut majus, pejus, ejus. in quo loco antiqui solebant geminare eandem j. literam & majjus, pejjus, ejjus scribere, quod non aliter pronuntiari posset, quàm si cum superiore syllaba prior j, cum sequente altera proferretur, ut pej jus, ej jus, maj jus. & duo jj pro duabus consonantibus accipiebant. Nam quamvis j sit consonans, in eadem syllaba geminata jungi non posset. Ergo non aliter quàm tellus, mannus proferri debuit, unde Pompejji quoque genitivum per tria i antiqui scribebant,

quorum duo superiora, loco consonantium accipiebant, ut si dicas Pompejji: nam tribus iiii conjunctis, qualis posset syllaba pronunciari? Nam postremum i, pro vocali est accipiendum. quod Cæsari doctissimo artis Grammaticæ placitū fuisse à Victore quoque in arte Grammatica de syllabis comprobatur. Pro simplici quoque in media dictione invenitur, sed in compositis, ut injuria, adjungo, ejectus, rejice. Virgil. in Bucolicis,

Tityre pascentes á flumine rejice capellas.

Proceleusmaticum posuit pro dactylo. Quintilianus etiam de geminata j consona idem tradidit. Sciat etiam (ait i. libr.) Ciceroni placuisse, ajjo, Majjaque, geminata j, scribere. Videtur autem in Cajus prima ideo produci, quia j media sit duplex, & ex dissyllabo, licentia poëtica, fieri divisio in trissyllabum. Is igitur veterum de j geminata usus fuit. postea veró figura geminari desiit: geminatio tamen temporis est retenta. Ut autem antea in syllaba brevi exceptio fuit de o finali: sic in syllaba longa positione exceptio est de liquidis r & l, ubi item Grammatici ex speciali anomalia analogiã generalem fecerant. Poëtæ aliquando etiam m & n liquidas efficiunt, ut Priscianus docet: sed in m Græco tantum exemplo utitur. sic autem hac de re loquitur, Sunt similiter in consonantibus ancipites vel liquidæ, ut r & l, quæ modó longam, modó brevem post mutas positæ in eadem

eadem syllaba faciunt syllabam. His quidem addunt non irrationabiliter m & n, quia ipsæ quoque communes faciunt syllabas, post mutas positæ, quod diversorum confirmatur auctoritate tam Græcorum quàm Latinorum. Ovidius in decimo Metamorphoseos:

— *Piscosamque Guidon, gravidamque Amathunta metallis.*

Euripidis in Phœnissis:

ἰσότης ἔταξε καρθμόν διώρισεν.

In eisdem:

Ἀπώλομεθα δύω κακῶ σπένδεις τέκνον.

Apud Græcos invenitur tamen m ante n posita, nec producens ante se vocalem more mutarū. Callimachus:

τὼς μὲν ὁ μνηστικὸς ἐφί ξόνος ὤλεσεν αἰνῶς.

Alii Grammatici exempla proferunt Latina ex Horatio de m & n:

Movit Ajacem Telamone natum

Forma captivæ dominum Tecmessæ.

Item:

Donatura cygni, si lubeat sonum.

Exempla hæc rariora sunt, unde lex effici catholica non possit, & potius notanda quàm imitanda. S etiam veteribus liquida fuit, ut patet ex illo Ennii versu, quem Varro 6. de lingua latina citavit:

subulo finitimas propter astabat aquas.

Quare de quinque liquidis, tres olim s, m, n, liquorem suum tenuerunt: postea r & l tantum

in hoc numero remanserunt. In quibus tamen providendum est, ut ambæ consonantes sint ejusdem syllabæ, secus enim liquidæ non essent, ut in obruo, ablego. Sed quæ de syllaba longa & brevi differuntur, ea ferè sunt intelligentiæ & mentis, non prolationis & linguæ. A Romanis enim quantitas cujusvis syllabæ proferebatur. Varro de lingua cū docet pluit & luit præsentis & præteriti differre. In præteritis (ait) u dicimus longum, plūit, lūit: in præsentis breve, lūit, plūit. Ideoque in venditionis lege fundi ruta cæsa ita dicimus, ut u producamus. Hæc Varro. At istam differētiam vox nostra nullam facit. Quin Grammatici pluit & luit præterita, quia vocalis est ante vocalem, prima corripit: in quo tamen errare eos, non Varronem falsum scripsisse indico. Nero (ait Suetonius) Claudium morari inter homines desiisse, producta prima syllaba jocabatur. at ut nunc pronuntiamus, nihil iste jocus percipitur: cū morari á moror, & morari ἀρετῆς μαρτυρεῖν deliré & fatué agendo, simili modo proferamus. Histrio (ait in paradoxis Cicero) si paulo se movit extra numerum, aut si versus pronunciatus est, syllaba brevior aut longior, exhibilatur & exploditur. Itaque rudis olim & imperita plebs longas & breves sentiebat & sonabat, quas nemo, vel eruditissimus, hodie sentit aut enuntiat.

ERRATA.

Primus numerus significat folium:& cum puncto paginam primam, cum duobus punctis secundam. Secundus numerus versum. Itaque lege

10 : 4 supellectile. 22. 16 comœdiæ. 18 Menandru. 27 : 29
æcum 30. 24 præisset. 32. 25 cæca. 36. 14 & 36 : 25 zeta.
37. 31 dedimus. 48 : 31 & 4. Quædam errata in colligendis
& numerandis conjunctionibus consonarum corriges e
Grammatica.